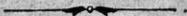

3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ 3.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

Τιμή 20 λ.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥΣ

Γνωρίζομε όλοι μας ποιά μορφωτική δύναμη έχει σέ όλους τούς πολιτισμένους λαούς τò βιβλίο και πόσο άγνωστο και αδιάβαστο μένει στην πατρίδα μας τò βιβλίο τò ελληνικό. Για ν' αγαπήση όμως ó λαός μας τò διάβασμα πρέπει νά νιώσουν τὰ ελληνόπουλα από μικρά την άξία και την αγάπη τού βιβλίου, και γιαυτό είναι τὰ καλά βιβλία από τὰ χρησιμώτερα και πιο άπαραίτητα πού έχομε σήμερα νά δώσωμε στό έθνος μας.

Γιά νά βοηθήση ó Έκπαιδευτικός Όμιλος τò μεγάλο αυτό έργο αποφάσισε νά βγάλη μιá σειρά βιβλία για τὰ ελληνόπουλα.

Τὰ βιβλία αυτά θά έχουν πάντα λογοτεχνική άξία· γιατί μόνο óτι είναι όμορφο και μέ τέχνη γραμμένο μπορεί νά συγκινηση τò παιδί, και άξίζει νά τού τò δώσωμε.

Θά παίρνουν τò όλικό τους από την έθνική ζωή, τή σημερινή και την περασμένη, καθώς και από τò φυσικό κόσμο. Έτσι θά ζωντανέουν για τò ελληνόπουλο έθνος και φύση, και θά τò κάνουν νά νιώση καλύτερα τή θέση του και τή σημασία του μέσα στό έθνος και τόν κόσμο.

Θά είναι πρωτότυπες ελληνικές ιστορίες ή και ξένα κλασικά έργα σέ μεταφράσεις και διασκευές, πού νά μπορούν νά διαβαστούν μέ όφέλεια από τὰ δικά μας παιδιά.

Θά χρησιμεύουν για νά διαβάζονται από τὰ παιδιά μας σπíti, σά συμπλήρωμα νά πούμε της άγωγής πού τους δίνει τò σχολείο, θά έχουν όμως και μέσα στό έθνικό σχολείο τή θέση τους.

Προτιμώ νά προσθέσωμε πως τὰ βιβλία αυτά θά είναι γραμμένα στη δημοτική μας γλώσσα. Γιατί μόνο σέ αυτήν είναι δυνατό νά νιώσουν τὰ παιδιά μας και ν' αγαπήσουν óτι διαβάζουν, και μόνο μέ αυτήν μπορούμε νά τους δώσωμε άληθινή μόρφωση. Άφησε πού δέ γράφεται σήμερα έργο μέ φιλολογική σημασία σέ άλλη γλώσσα από τή γλώσσα τή ζωντανή.

Ή σημείωση πού δαίξει κάθε φορά στην αρχή τού βιβλίου την ηλικία τών παιδιών είναι για νά βοηθήση τόν πατέρα στό διάλεγμα τών βιβλίων. Με τή βοήθεια όμως τού δασκάλου μπορούν τὰ ίδια τὰ βιβλία νά διαβαστούν και από παιδιά μικρότερης ηλικίας.

(ή συνέχεια στην 3. σελίδα)

3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ 3.

Αρ. εω. 45/55

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ,"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ *

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

Τέλεια ἀναγνωστικά εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνουν ὅσο ἐπιβάλλεται, στὸ σχολικὸ βιβλίον ἢ καθαρεύουσα· τὸ πρῶτο πρῶτο θὰ ἦταν ν' ἀλλάξη ἢ γλώσσα· ἀφοῦ ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι στὸ χέρι μας, ἀφοῦ ὁ νόμος δυστυχῶς μᾶς ἐπιβάλλει τὴ διγλωσσίαν, τουλάχιστον ἂς διορθωθῇ ἡ οὐσία τοῦ ἑλληνικοῦ ἀναγνωστικοῦ, ποῦ ὡς τώρα δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἀπὸ τὸ ἀλφαθητάριο ἀρχίζει ἡ ἀνυπόφορη καθαρεύουσα καὶ πηγαίνει ἀξάζονοντας μὲ κάθε κεφάλαιο, σὲ κάθε βιβλίον. Στὸ βιβλίον ποῦ τὸ παιδί μαθαίνει νὰ συλλαβίζει (Ἀλφαθητάριο Ἀ' Δημοτικοῦ) ἔχομε ἤδη λέξεις καὶ φράσεις καθὼς συνάγῃν (σ. 30), νῆσσα (σ. 16), «ἡ χῆν γενῆ μεγάλη ῥά» (σ. 17), «ἐχόρευσαν καὶ ἠΐλησαν» (σ. 22), «ἂν ὁ κύριος ἀσθεῆν, ἀρρωστεῖ καὶ ὁ σκύλος» (σ. 25), «ὄνυχας γαμφοῦς» καὶ «σαθρῶν τοίχων» (σ. 28), «ὁ σκνῆρ» (σ. 31) κτλ.

Καὶ τὸν ἴδιον χρόνον στὸ πρῶτον ἀναγνωστικόν (Ἀ' τάξη, μέρος δευτέρου) βλέπομε τέτοιαι φράσεις: «Ἡ μήτηρ συνεχώρησεν αὐτόν» (σ. 5), «ἔσχζε τὰς χεῖρας αὐτῶν μὲ τοὺς γαμφοὺς καὶ ὀξεῖς ὄνυχάς της» (σ. 8), «ὀλάκει μὲ χαράν» (σ. 11), «ὁ Ἐκτωρ ἠγάπα τὰ παιδιά, διότι ταῦτα περιεποιῶντο αὐτὸν περισσότερον τῶν ἄλλων» (σ. 11) (φράση σκοτεινὴ καὶ βαρεῖα γιὰ μικρὰ παιδάκια), «παιδίον... ἀνυπόδητον καὶ ρυπαρόν» (σ. 14), «τὸ μέγα φρέαρ» (σ. 25), «ὁ λαγῶς» (σ. 26), «νὰ τὸν ἐκδιώξη» (σ. 31), «ἔλειξε τὰς χεῖρας» (σ. 32), «ὠραίας τριανταφυλλέας» (σ. 36), «δὸς εἰς ἐμέ» (σ. 36), «τὰ παιδιά ἐσπίρτων ἐκ χαρᾶς» (σ. 60), «ἐδῶ δὲ ἐφύοντο μηλέαι, ἀχλαδέαι» (σ. 61) κ. ἄ.

Αὐτὰ γιὰ παιδάκια ποῦ ἀρχίζουν νὰ διαβάζουν μόλις, δηλ. 6-7 χρονῶν, μὴν τὸ ξεχνοῦμε. Οἱ δάσκαλοι ὅλοι τραβοῦν τὰ μαλλιά τους κάθε φορὰ ποῦ βάζουν τὰ παιδάκια νὰ διαβάσουν. Οἱ καλύτεροι προσπαθοῦν νὰ μεταφράσουν — ἂν εἶναι δυνατό νὰ τὸ παραδεχθοῦμε ἕνα τέτοιον πρωτάκουστο πρᾶμα — λέξη πρὸς λέξη τὸ κείμενον, ὅπως δηλ. θὰ ἔκαναν ἂν μάθαινε τὸ ἑλληνόπουλον ξένην γλώσσαν καὶ ὄχι ἐκείνην ποῦ μιλά στὸ σπῆτι. Καὶ εἶναι χειρότερον παρὰ ἂν μάθαινε ξένην γλῶσσαν· γιὰ τὴν τὴν λέξεις τῆς ξένης γλώσσας ποῦ θὰ

* Πρωτοδημοσιεύθηκε στὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου 3 (1913) σ. 232 — 256.

μάθη, θὰ τις ξανακούση ὅποτε βρεθῆ με ξένους πού μεταχειρίζονται αὐτὴν τὴ γλῶσσα· ἐνῶ τις λέξεις πού βρίσκει στὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωσμάτιο καὶ πού κοπιᾶζει τόσο νὰ τις μάθη, δὲν τις ἀκούει σὲ καμιά ἐλληνικὴ συντροφιά, ὅπου ἢ νῆσσα λέγεται: πάπια, τὰ ῥᾶ ἀβγά, ὁ ὄνυξ νύχι, ὁ σκῆπρ σκῆπια κτλ.

Μοῦ ἔλεγε μιὰ δασκάλισσα, μιὰ πολὺ μορφωμένη κυρία: «Ὅταν ἀνοίξω καὶ διαβάσω τὸ ἀναγνωστικό, δὲ μοῦ κάνει ἐντύπωση ἢ γλῶσσα, τὴν ἔχω συνηθίσει· μὰ σὰν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ πού διαβάζει... ποπό! μοῦ ἔρχεται νὰ τραβήξω τὰ μαλλιά μου.» Σ' αὐτὴ τὴν ψυχικὴ κατάσταση βρίσκονται ὅλοι οἱ δάσκαλοι μας πού τίμα θέλουν νὰ διδάξουν τὰ παιδιὰ μας. Καὶ αὐτὸ δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πολὺ μικρὲς τάξεις, ὅπου ἀπαντοῦμε τραγελαφικὲς φράσεις σὰν αὐτὴν: «καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν ὄϊνα τοῦ Ἀνδρέου καὶ σῦρει αὐτὴν δυνατὰ» (Α*, σ. 15), καὶ ἄγριες καθαρεύουσες σὰν ἐτούτην: «ὅταν ἐκκολαφθῶσιν οἱ πειναλέοι νεοσσοί, οἱ γονεῖς ἔχουσι πολλὰ νὰ κάμωσι, διὰ νὰ καθησυχάσωσι τοὺς μικροὺς ταραξίας» (Β, σ. 38). αὐτὸ λέγω, δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πρῶτες τάξεις ὅπου διδάσκονται παιδάκια 6 καὶ 7 χρονῶν, μὰ καὶ στὶς μεγάλες, στὴν Δ' καὶ στὴν Ε' τάξη, ἀκόμα καὶ στὴν Σ', ὅπου κεφάλαια ὀλόκληρα τὰ πηδῶν ἐκ συμφώνου ὅλοι οἱ δάσκαλοι, γιατί οἱ ἴδιοι: δὲν μποροῦν νὰ τὰ καλοκαταλάβουν ἔτσι πού νὰ τὰ ἐξηγήσουν καὶ στὰ παιδιὰ. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι στὴν Σ' τὸ κεφάλαιο «Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ», κακογραμμμένο, σκοτεινὸ, ἀκατανόητο τόσο πού μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ μπερδέψῃ τις λίγες γνώσεις πού ἴσως ἔχει τὸ παιδί γιὰ τὸ συνεταιρισμό.

Μιὰ διευθύντρια παρθεναγωγείου μοῦ διηγήθηκε πῶς μιὰ μέρα πού ἀναπλήρωνε κάποια ἄρρωστη δασκάλισσά της σὲ μιὰ ἀπὸ τις μεσαῖες τάξεις, προσπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ στὰ παιδιὰ τις λέξεις πού δὲν καταλάβαιναν μὰ τόσες πολλὲς ἦταν αὐτές, τόσο συχνὰ ἀναγκάζουνταν νὰ σταματήσῃ τὸ διάβασμα σὲ κάθε λέξη, πού ἀπελπίστηκε καὶ τὰ παράτησε, καὶ εἶπε στὸ παιδί: «Διάβαζε τώρα καὶ μὴ γυρεύεις νὰ καταλάβῃς». Φαντάστηκε ἄραγε ποτὲ κανένας ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τί ἐγκλημα ἔκανε ὅταν παραδέχτηκε τὰ βιβλία αὐτὰ γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ σ' ὅλα τὰ δυστυχισμένα παιδιὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ τὸ βᾶσανο γιὰ ἕξι χρόνια τῆς ζωῆς τους νὰ διαβάζουν «χωρὶς νὰ γυρεύουν νὰ καταλάβουν»;

* Τὰ ψηφία Α, Β κτλ. σημαίνουν Ἀναγνωστικό γιὰ τὴν Α' Δημοτικῶν, Β' κτλ.

Δοκίμασα κάποτε νά βάλω παιδιὰ νά διαβάσουν δυνατά· ἦταν τραγικὸ ν' ἀκούσῃ ἓνα παιδάκι δέκα χρονῶν ν' ἀραδιάζῃ σάν παπαγάλος μὲ μονότονη τσιριχτή φωνή συλλαβῆς ἀκατανόητες, κόβοντας τίς λέξεις στή μέση, κολλώντας τὸ τέλος τῆς μιᾶς στὴν ἀρχὴ τῆς ἄλλης, χωρὶς ἄλλη συλλογὴ παρὰ πῶς νά τὰ πῆ πιὸ γρήγορα: «Αἰκραεατό-μυιαιτοτεμέ-τονισχυρόν-βορμονκαί-τηνώραί-ανμεταλλικὴν-λαμφιντών» κτλ.— Σταμάτησα τὸ παιδί καὶ ρώτησα: «Καταλαβαίνεις»; — Κοίταζε τὸ βιβλίον, ἐμένα, καὶ πάλι τὸ βιβλίον καὶ δὲ μίλησε. Πῆρα τὸ βιβλίον καὶ ζήτησα ἓνα διηγηματάκι πού εἶχε διαβάσει λίγες μέρες πρωτότερα τὸ παιδί, «Πῶς ἀνταμείβεται μία ἀνθρώπουλις διὰ τὴν τιμότητα αὐτῆς» (Γ, σ. 85), καὶ τοῦ εἶπα νά μοῦ τὸ διηγηθῇ. Τὸ μικρὸ μὲ κοίταζε, κοίταζε τὸ βιβλίον, μὰ δὲ μιλοῦσε. Ρώτησα: «Τὸ διάβασες;» — «Ναί» μοῦ εἶπε. — «Λοιπὸν πές μου το».— Καὶ τὸ μικρὸ μοῦ ὠμολόγησε, μὲ ντροπὴ καὶ στενοχωρία: «Τὸ διάβασαμε στὸ σχολεῖο... μὰ δὲν τὸ κατάλαβα...» Δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἡ ἰδέα πῶς τὰ βιβλία γράφονται γιὰ νά καταλαβαίνονται.

*Ἐδῶκα μιὰ μαθήτρια πού εἶχε τελειώσει τὴ Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ νά μοῦ διαβάσῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ πολλὰς λέξεις δὲν τίς καταλάβαινε· κάποτε ἡ ἔννοια τὴν ἔκανε νά μαντεύῃ, ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἔννοια μάντευε στραβά, καὶ ἄλλοτε δὲν καταλάβαινε τίποτα. Ἐχω σημειώσει στὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου μερικὰς τῆς ἀπαντήσεις:

«Τέλος παρετήρησε καὶ τι ἐντὸς κοιλώματος μιᾶς δρυός» (σ. 124), Ἐξήγηση: «στὸ σῶμα μιᾶς δρυός».

«Ἐχει ὄρχος δξύτερον τοῦ λύκου» (σ. 125). Ἐξήγηση: «δυνατώτερο».

«Ὀδοῖαν μακροτέραν, πλέον θυσσανωτήν». Ἐξήγηση: «καμπυλωτή».

«Υλακτεὶ δὲ δξέως». Ἐξήγηση: «πηδᾶ δυνατά».

Στίς σ. 126 καὶ 127, ἐμπρὸς σὲ ἐλόκληρες φράσεις ἔχω σημειώσει: «Δὲν μπόρεσε νά ἐξηγήσῃ». Στίς λέξεις «ἀδηφάγος — ἀκαταπόνητος — θηροφύει — κονίλους — βρούων» ἔχω σημειώσει: «ἄγνωστο». Στὴ σ. 91 βλέπω τίς ἴδιαις πάλι ἐξηγήσεις: «ἔρπουσαν», ἐξήγ. «πειοῦν», καὶ ἔφαρνα «ἄχ, ὄχι! ἔρπετὰ εἶναι τὰ φίδια· θὰ πῆ σέρνονται! «Θέτουσιν», ἐξήγ. «μπαίνουν» — «εἰσδύουσιν», ἐξήγ. «βγαίνουν». Ἐδῶ ἡ ἔννοια τὴ γέλασε ἡ φράση λέγει: «Τότε ἔρπουσαν αἱ κάμπαι, εἰσδύουσιν εἰς τὴν γῆν καὶ μεταβάλλονται εἰς χρυσάλιδας» (Γ, σ. 91). «Ἄ!» μοῦ εἶπε ἡ μαθήτρια τῆς Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ, «εἰσδύουσιν, θὰ πῆ βγαίνουν ἀπὸ τῆ γῆ».

Σὲ ἄλλη μαθήτρια πού εἶχε τελειώσει τὶς ἔξι τάξεις τοῦ δημοτικού διάβαζε ἀπὸ τὸ ἀναγνωσματᾶριο τῆς Β', πού εἶναι δηλαδὴ γραμμένο γιὰ παιδάκια 8—9 χρονῶν: «Ὁ ἵππος εἶναι ὠραῖον ζῶον. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἐπιμήκης». Ρώτησα: «Τί θὰ πῆ ἐπιμήκης;»—Μὲ κοίταζε καὶ συλλογιζόσουνταν, τέλος εἶπε: «Πέστε το πάλι», καὶ ξαναδιάβασα τὴ φράση.—«Α!» εἶπε, «θὰ πῆ τετράγωνη τετράγωνο δὲν εἶναι τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου; τὸ μέτωπό του εἶναι πλατύ».

Σὲ διηγηματακία ἔπου μιλοῦν παιδιὰ ἢ γλῶσσα εἶναι ἀνυπόφορη π. χ. «Ἄχ, πόσον ψῦχος εἶναι σήμερον! ἔλεγεν ἡ Καλλιόπη». «Καὶ ὁ ἀδελφός της Ἀγροίλαος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον μὲ κοκκίνην ἐκ τοῦ ψύχους ρῖνα...» (Β, σ. 26). «Τί πτηνὸν νὰ εἶνε; ἠρώτησεν ἡ Καλλιόπη.— Εἶνε καρδερίνα, ἀπήντησεν ὁ Ἀγροίλαος. Δὲν βλέπεις τὸ κόκκινον στίγμα ἄνωθεν τοῦ ράμφους καὶ τὰ κίτρινα πτερὰ εἰς τὰς πτέρυγας;... νὰ τὸ βάλωμεν εἰς τὸ κλωβίον...» (σ. 27). «Εἶπεν ἡ μήτηρ τῶν παιδιῶν εἰς αὐτά: Ἀκούσατε, τέκνα μου, τώρα θὰ ἠῤῥαριστιεῖτο ἡ καρδερίνα σας περισσότερον ἔξω ἢ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον. Ἀπολύσατέ την, διότι ἤμπορεῖ νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὸ κλωβίον...» (σ. 28). «Ἡ καρδερίνα... τέλος ἐπέταξε. Χαῖρε, καρδερίνα, χαῖρε! ἔκραξαν τὰ παιδιά» (σ. 29). «Τότε εἶπε ἡ μήτηρ πρὸς αὐτά. Τὸ καλὸν πτηνὸν σᾶς ἀγαπᾷ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διότι ἐδείχθητε εὐσπλαγχνα πρὸς αὐτό...» (σ. 29), κτλ.

Σὲ τέτοια διηγήματα ἔπου τὸ παιδί πού διαβάζει: ξαναβρίσκει σκηνὲς τῆς δικῆς του καθημερινῆς ζωῆς, φαίνεται ἀκόμα πιὸ φανερά ἢ ψευτιά, ἢ προσποίηση τῆς καθαρεύουσας: ἓνα παιδάκι 7—8 χρονῶν δὲν μπορεῖ νὰ ζωντανέψῃ στὴ διήγησιν, γιατί γιὰ κάθε λέξη ἀναγκάζεται νὰ κάνῃ ἓναν κόπο στὸ κεφαλάκι του μέσα, νὰ τὴ μεταφράσῃ δηλ. γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δῆ τὴν εἰκόνα πού ἀντιπροσωπεύει ἡ λέξη αὐτή: καὶ σὲ λίγο κουράζεται καὶ δὲ μεταφράζει: πιά. Κα γίνεται ἐκεῖνο πού ἔλεγε ἡ διευθύντρια, δηλ. διαβάζει χωρὶς νὰ γυρεύῃ νὰ καταλάβῃ. Καὶ τότε παίρνει τὴν παπαγαλίστικη, μονότονη φωνή, καὶ ἀραδιάζει συλλαβὲς κόβοντας τὶς λέξεις στὴ μέση, ἀδιαφορώντας ἂν ἔχῃ ἢ ὄχι ἔννοια αὐτὸ πού λέγει, ἀφοῦ ἔτσι κι ἔτσι δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ τὸ βιβλίον του.

Κάποιος ἄλλος δάσκαλος μοῦ ἔλεγε γιὰ μιὰ μικρὴν τοῦ μαθήτρια πὼς «ἂν καὶ ἀγαποῦσε τὰ ξένα τῆς μαθήματα, τὸ ἑλληνικὸ μάθημα τὸ ἀντιπαθοῦσε: στενοχωριοῦνταν, καὶ τὰ κρέμαζε κάθε φορὰ πού ἔπρεπε νὰ διαβάσῃ, ἐνῶ τὰ γαλλικὰ τῆς βιβλία τὰ ἔτρωγε τὴν ὥρα τοῦ διαλείμματος καὶ δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀφήσῃ». Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι

γενικό σὲ όλα τὰ παιδιὰ ποὺ διαβάζουν ξένες γλώσσες· τρελαίνονται γιὰ τὰ ξένα τους βιβλία καὶ μισοῦν τὸ βιβλίο τὸ ἐλληνικό. Εὐτυχισμένα ὄσα διαβάζουν ξένες γλώσσες! Τὰ περισσότερα ὅμως ἐλληνόπαιδα δὲ μαθαίνουν παρὰ ἐλληνικά, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ δυστυχισμένα παιδιὰ ποὺ μεγαλώνουν χωρὶς καμιὰ πνευματικὴ τροφή, ἀφοῦ τ' ἀναγνωστικά μας δὲν τοὺς μαθαίνουν παρὰ λέξεις ποὺ θὰ τοὺς χρησιμεύσουν γιὰ λίγες ὥρες μόνο, ἀφοῦ μόλις κλείσουν τὸ βιβλίο, κλείνουν μέσα καὶ ὄσα ἔμαθαν, καὶ δὲ θὰ τὰ ξαναθυμηθοῦν παρὰ ὅταν ξανανοήξουν τὸ βιβλίο. Ἄν δὲν τὸ ἀνοίξουν καὶ ἀμέσως, ἂν περάσουν μερικοὶ μῆνες στὸ μεταξὺ ἢ κι ἐβδομάδες μόνο, τὸ ὕλακτῶ γίνεται πηδῶ καὶ τὸ ἐπίμηκες γίνεται πλατῶ.

Ἔνα ἀπὸ τὰ φοβερώτερα ἀναγνώσματα ὡς γλώσσα εἶναι τὸ κεφάλαιο «Οἱ ἄνθρωποι», ἀπὸ τὸ βιβλίο ποὺ διαβάζουν παιδάκια 9 χρονῶν (Γ, σ. 150). Ἡ γλώσσα καταλαβαίνεται· βέβαια ἀπὸ καθηγητὴ πανεπιστημίου· γράφηκε ὅμως μὲ τὸν ἐπαινετὸ σκοπὸ νὰ ἔχουν μὴν ἰδέα τὰ παιδάκια τί θὰ πῆ κάρθουν. Ἄν τὰ ρομάντσα μὲ «ἐπιλήψιμα» πράγματα γράφονταν σ' αὐτὴ τῇ γλώσσᾳ, μπορούσαμε χωρὶς τὸν παραμικρὸ κίνδυνο νὰ τ' ἀφήσωμε στὰ χέρια τῶν κοριτσιῶν μας· δὲ θὰ καταλάβαιναν τίποτα. Ὅταν ὅμως συλλογιστῆς πὼς ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ πρόκειται τὸ ἐλληνόπουλο νὰ μάθῃ χρήσιμες γνώσεις καὶ πὼς ἔξω ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει ἄλλο βιβλίο, σὲ πιάνει ἀγανάχτηση.

Ἄλλο κεφάλαιο φυσιογνωσίας στὸ ἴδιο βιβλίο εἶναι «Τὸ Θεῖον» ὅπου ἀπικτυοῦμε (σ. 163) τὸν ἄγριο αὐτὸν παράγραφο, ποὺ πρόκειται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, νὰ τὸν καταλάβουν παιδάκια 9 χρονῶν: «Ὁὗτος (ὁ σωρὸς δουκτιῶν) ἀναφλέγεται καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ καίεται, τὸ δ' ὑπόλοιπον, τὸ ὅποῖον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἐκ θείου, τίηκεται καὶ χίνεται εἰς λάκκους εὐρισκομένους παρὰ τὴν βάσιν τοῦ σωροῦ. Ἐκεῖ φρυζόμενον πήγνυται», κι ἐξακολουθεῖ ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Ἀκόμα χειρότερο ἴσως εἶναι τὸ κεφάλαιο «Πόσον ἀνδροῖτοι φαίνονται μερικοὶ Ψαριοὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» (Ε, σ. 150). Δὲ δοκιμάζω ν' ἀντιγράψω περικοπές· θὰ ἦταν δύσκολο νὰ διαλέξω, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος εἶναι ἐπίσης ἀκατανόητο. Μιὰ νέα δασκάλισσα ποὺ ἤθελε νὰ μάθῃ σὲ κάποιο ἐλληνόπουλο τὴν ὁμορφὴ αὐτῇ σελίδα τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τὸ εἶχε διαλέξει ὡς ἀνάγνωσι, ἀναγκάστηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες γραμμὲς νὰ κλείσῃ τὸ βιβλίο· καὶ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀγανάχτηση: «Τί νὰ καταλάβῃ τὸ δύστυχο,

ἀπ' αὐτὰ ποῦ διάβαζε; Ὁ ἀντιπαθήσει καὶ τὸ Εἰκοσιένα μαζί με τὸ βιβλίον του».

Μὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὑπουργὸς καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ποῦ ἐγκρίνουν τὰ γελοῖα καὶ σχολαστικά αὐτὰ κεφάλαια δὲν ἔχουν παιδιὰ; Δοκίμασαν ἄραγε ποτὲ νὰ βάλουν ἓνα παιδί, ὄχι πιά 9 χρονῶν, μὰ καὶ 13 καὶ 14 καὶ 15, νὰ διαβάσῃ τὴν ἄγρια αὐτὴ γλῶσσα, νὰ δοῦν πῶς τὴ διαβάξει, τὸ δύστυχο, καὶ πῶς τὴν καταλαβαίνει; Δὲν ἐνωθῶν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τί σκληρὸ ποῦ εἶναι ν' ἀναγκάζουν ἓνα παιδάκι 9 χρονῶν νὰ τυραννιέται ὄχι πιά γιὰ νὰ καταλάβῃ ἓνα στεγνὸ μάθημα ὀρυκτολογίας, ἀλλὰ νὰ μεταφράσῃ μιὰ μιὰ λέξεις πεθαμένες, σθησμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ, λόγια ποῦ μέσα στὸ κεφάλι του κουδουνίζουν σὰν ἀνυπόφορη, ἄγρια, κακόφωνη κλαγγή;

*

Καὶ μετ' ἐμοῦ εἶναι ὅλα αὐτὰ γραμμένα! Ὑποθέτω ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα φταίει γιὰ τὴ φτώχεια τῶν ἐκφράσεων, ποῦ παρουσιάζονται σὰ βγαλμένες ἀπὸ τὸ ἴδιο καλούπι. Π. χ. στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Δ' στὸ κεφάλαιον τῆς Πατριδογνωσίας «Ἡ Θεσσαλία» καὶ τ' ἀκόλουθα βλέπομε: «ἄνემοι δροσεροὶ (σ. 25), ὕδατα δροσερά (σ. 25), τὰς δροσερὰς αὐτοῦ πηγὰς (σ. 26), τὴν δροσερὰν σκιάν (σ. 31), δροσίζει τὸ δουλωμένον ἔδαφος (σ. 32), διαυγὴ ὕδατα (σ. 24), ρυάκια διαυγῆ (σ. 29), ὁ Πηγνεὶὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα (σ. 24), ὕδατα δροσερὰ καταρρέουσιν (σ. 25), ὕδατα καταρρέοντα (σ. 26), καταρρέουσι ρυάκια διαυγῆ, καὶ καταρρέουσι κελαρύζοντα ὕδατα, καὶ διαρρέει ὁ Πηγνεὶὸς (σ. 29), ὁ Πηγνεὶὸς ῥέῃ (σ. 31).—Ἡ Ὅσσα εἶναι ἀπότομον ὄρος (σ. 25), ἀπότομος χωρίζεται, ὑψηλὸν καὶ πολυκόρυφον ὄρος.—Πρὸ χιλιάδων ἐτῶν... ἐπίστευσον ὅτι ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοῦ κορυφῶν.—ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ κορυφῶν.—εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τοῦ Ὀλύμπου κορυφὴν (ὅλα αὐτὰ στὴν ἴδια σελίδα 26).—ἡ Πίνδος μετὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ προσιωτῶν κορυφῶναυτῆς (σ. 27), ἀπότομοι τοῦ Ὀλύμπου οἱ βράχοι.—αἱ ὑπὸρειαι αὐτοῦ εἶναι ἀπότομοι (σ. 29), κελαρύζοντα ὕδατα (σ. 29), τὸ κελάρυσμα τῶν χρυσταλλίνων ὑδάτων (σ. 31), ἡ Θεσσαλία εἶναι ὄραια χώρα (σ. 25), εἰς τὴν ὄραιότεραν χώραν (σ. 26), ἡ περικαλλὴς Μακεδονία (σ. 27).—ἀπερίγραπτον κάλλος,—τὸ κάλλος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.—εὐμορφος εἶνε ἡ κοιλάς (σ. 32).—τὸ κάλλος αὐτῆς.—εἶνε ἡ Πατρὶς ἡμῶν ἡ ὄραιότερα χώρα τοῦ κόσμου».

Σὲ ξεῖ: σελίδες μέσα, γιὰτί οἱ ἄλλες εἶναι μουντζοῦρες ποῦ παρασταίνουν εἰκόνας, βλέπομε: «εἶνε τὰ δασώδη τῆς Θεσσαλίας βουνά

(σ. 24). — κατά την άνοιξιν ή πεδιάς χρυσίζει (;) εκ του πρασίνου (:)
 χρώματος των σπαρτών (σ. 25). — τὸ πράσινον Πήλιον... — του Πηλίου
 τὴν κορυφήν και τὰς κλιτύς καλύπτουσι δάση μεγάλα. — ἐν μέσφ
 δένδρων ὀπωροφόρων. — τὰς κορυφὰς αὐτῆς, τὰς κλιτύς και τὰς
 βαθείας χαράδρας καλύπτουσι δάση πυκνά. — μέγιστα: ἐκτάσεις τῶν
 ὑπαιρειῶν αὐτοῦ εἶνε δασώδεις (σ. 26). — ἡ δασώδης Ὅρθρυς (σ. 27).
 — ὑπὸ παχείαν σκιάν τὴν ὁποίαν ἀπλώνουσιν αἱ πλατανόφυτοι ἔχθαι
 (σ. 29). — ἀριστερόθεν... εἶνε ἐρριζωμένα (!) ὑψηλὰ και καταπρά-
 σινα δένδρα, δεξιόθεν αἱ κλιτύες τῆς Ὅσσης εἶνε καταπράσινοι. —
 σκεπάζουσιν αὐτοὺς (τοὺς βράχους) τὰ χλωρὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ και
 ἄλλων φυτῶν (σ. 31) — βαδίζεις... πάντοτε ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιάν
 τῶν δρυῶν και τῶν πρίνων, τῶν πλατάνων και τῶν ἰτεῶν. — τοὺς
 ὀρθαλμοὺς θέλγει ἡ ποικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» κτλ.

Βέβαια ἡ ποικιλία τῆς περιγραφῆς δὲ θέλγει τὴ φαντασία ἐκεί-
 νου ποὺ διαβάξει: ἡ φτώχεια τῶν ἰδεῶν σὲ πιάνει στὸ λαιμό, σὲ
 ἀηδιάζει. Νομίζει ὁ συγγραφέας πὺς ἔταν πῆ μιὰ φορὰ εὐμορφιά,
 τὴν ἄλλη κάλλος και τὴν τρίτη ὠραιότητα, πὺς ἄλλαξε και τὴν
 ἔνοια; Ἐπίσης και ἔταν μὰς μιὰ γιὰ βουνὰ δασώδη, δάση μεγάλα,
 δάση πυκνά, ἐκτάσεις δασώδεις, δασώδη Ὅρθρυς, πράσινον χρώμα,
 πράσινον Πήλιον, καταπράσινα δένδρα, κλιτύς καταπράσινης κτλ.
 μήπως φαντάζεται πὺς κάθε φορὰ ποὺ ξαναλέγει τὴ λέξη *πράσινο*
 μὰς φέρνει ἐμπρὸς στὰ μάτια μας ἀπὸ ἕναν ἄλλο χρωματισμὸ τῆς
 πρασινάδας; και κάθε φορὰ ποὺ λέγει *δάσος ἢ δασώδες ἢ δέντρα*
μεγάλα, δέντρα μικρὰ, δέντρα πράσινα, πὺς προσθέτει και ἀπὸ ἕνα
 δάσος στὴν εἰκόνα, ποὺ μάταια καταγίνεται νὰ ζωντανέψη μπροστά
 μας; Δὲ νιώθει τὸ βαρεμὸ τοῦ ἀναγνώστη ποὺ γιὰ ἕξι σελίδες δὲν
 μπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς κλιτύες και τὰ δασώδη και τ' ἀπότομα
 και τὰ δροσερὰ και τὰ πράσινα και τὰ καταροῦντα και διαροῦντα
 και ρέοντα; Παρακάτω, σὲ ἄλλο κεφάλαιο (Δ, σ. 58), «Πὺς φαίνε-
 ται ἡ ἀνατολή τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς Γκιώνας», βρισκομε τρεῖς σελίδες
 παραγεμισμένες μὲ παράγραφους και ἄλλους παράγραφους ποὺ λὲν
 και ξαναλὲν τὰ ἴδια πράματα χωρὶς νὰ μὰς λένε τίποτα. Μὲ λίγα,
 σεμνά, μετρημένα λόγια μποροῦσε νὰ μὰς περιγράψῃ, σὲ μισὴ σελίδα
 μέσα, ζωντανῆ τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου ἔπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ψηλὸ
 αὐτὸ βουνό, ἐνὼ μὰς ζαλίζει και μὰς κοιμίζει μὲ τοὺς πόθους του
 και τὶς ἐπιθυμίες του ν' ἀνέβῃ: «Και ἔμως ἐγὼ ἐκ τῆς σφοδρᾶς μου
 ἐπιθυμίας νὰ φθάσω εἰς τὴν κορυφήν οὔτε τὰς δυσκολίας οὔτε τὸν
 κόπον ἠσθάνομην». «Ὅσάκις ὁ κόπος κατελάμβανε τὰς κνήμας

ἡμῶν (!) ἀνεπαυόμεθα ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ σάγματος τῆς ἡμίονου» (σ. 59). — «Ἐκαθήσαμεν ὃ ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον, περιβεβλημένοι τὰ σκεπάσματα. Ἄφου παρήλθεν ἱκανὴ ὥρα ἠγέρθη. Εἶχον στραφῆ πρὸς ἀνατολὰς» (σ. 60).

Τί ἐνδιαφέρον μποροῦν νὰ ἔχουν ἔλα αὐτά; Καὶ ἀκολουθοῦν κωμικοτραγικὲς προσπάθειες νὰ φτιάσῃ ποίηση: «Ἐπάνω εἰς τὸν γκλανδὸν οὐρανὸν ἐλαμπύριζον οἱ ἀστέρες». (σ. 59). — «Ἐκ τοῦ φαιδροῦ ἐκείνου χρώματος οἱ μὲν ἀστέρες ὠχρίων, κύκλω μου δ' ἀνεφαίνοντο σημεῖα προέχοντα... Βραδέως καὶ αὐταὶ ἐθάφοντο διὰ τοῦ γλυκέος φωτὸς τοῦ οὐρανοῦ (σ. 60). — Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἦσαν βεβουθισμένοι εἰς τὸ σκότος, ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχον· καὶ τώρα ἐφαίνοντο, ὡς ἂν ἀνεπήδησαν ἐκ τοῦ μηδενός! Ἐνόμιζον ὅτι γίνονται μάρτυς νέας Δημοουργίας» (σ. 61). Σὲ ἄλλο κεφάλαιο, «Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν» (Δ' σ. 27): «Ἡ καρδία σου τότε ἐκ τῆς χαρᾶς θὰ σκιρτήσῃ» — «Τοῦς ὀφθαλμούς σου θέλγει ἡ ποικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» (σ. 31). — «Τὰ ὦτα σου τέρπει τὸ κελάρυσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων καὶ σὲ συνοδεύει ἡ μουσικὴ τῶν εὐθύμων πτηνῶν» — «Ἐἶνε τερπνὸν νὰ προχωρήσῃς πρὸς τὸ πέρας» κτλ.

Εἶναι λυπηρὸ νὰ συλλογιστῆς πὼς τὸ ἐλληγόπουλο πρέπει νὰ σχηματίσῃ τὸ φιλολογικὸ του γοῦστο ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ στερεότυπα, ἀξιοληρήνητα, οἰκτρὰ καλούπια, πού σέρνονται σὲ ἔλα τὰ τετράδια μὲ τίς «ἐκθέσεις ἰδεῶν» τῶν μαθηταρίων.

Τὰ κεφάλαια ἔλα πού ἔχουν τὸ συγκινητικὸ κι ἔμορφο τίτλο «πατριδογνωσία» εἶναι ἀποτυχημένες δοκιμὲς νὰ περιγράψουν μέρη τῆς Ἑλλάδας μας. Τίποτα δὲ λέγουν πού νὰ χαρακτηρίσῃ τὴ Θεσσαλία, τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν ἢ τὰ ἔσα φαίνονται ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν Γκιώνα· οἱ περιγραφὲς αὐτὲς πού χαρακτηριστικὸ ἔχουν μόνον μιὰν ἀπελπιστικὴ ἔλλειψη εἰδικοῦ χαρακτηρισμοῦ, φαντασίας καὶ ποίησης, μποροῦν νὰ μπουδῶ παντοῦ, στὴ Γερμανία, στὴν Ἰσπανία, στὴν Αἴγυπτο, στὴν Αὐστρία ἢ στὴν Ἀγγλία, ἀναλόγως πού ἀναφέρουν βράχους καὶ δέντρα, ἢ κάμπους καὶ σπαρτά· τίποτε χαρακτηριστικὸ δὲ μᾶς λέγουν, τίποτα πού νὰ μᾶς ζωντανεύῃ τὴν Ἑλλάδα μας πού ξέρομε καὶ ἀγαποῦμε. Τί μᾶς φέρνει ἄραγε ἐμπρὸς στὰ μάτια περιγραφή σὰν αὐτὲς (Δ, σ. 62); «Ἐψοῦτο πλησιέστερον ὁ Παρνασσός· διεκρίνοντο καθαρῶς αἱ δύο προέχουσαι αὐτοῦ κορυφαί». «Κατωτέρω ὕψοιο ὄ χαριτωμένος Ἑλικίων». «Κατωτέρω τοῦ Ἑλικίωνος εἶδον τὸν Κιθαιρῶνα μετὰ τῶν δασοφύτων αὐτοῦ χαραδρῶν καὶ τὴν πολυβότανον Πάρνην». «Ἀπέ-

ναντι τῆς Εὐβοίας ἠγειρετο τὸ Πεντελικόν. Ἐκ τῶν ἐγκάτων αὐτοῦ ἐξορύσσεται τὸ λευκὸν μάρμαρον». «Νοτιώτερον ὑφουται ὁ Ὑμηττός, τὰς ἐκτάσεις τοῦ ὁποίου καλύπτει ὁ ἀρωματώδης θύμος».

Τὶ ἰδιαιτερο μᾶς παρουσιάζει ἡ περιγραφή ἔλων αὐτῶν τῶν ἀγαπημένων μας βουνῶν; Τί διαφορετικὸ ἔχει τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο; Τὸ θυμάρι ξεχωρίζει τὸν Ὑμηττό; Μὰ θυμάρ: βρίσκεται καὶ στὴν Πεντέλη καὶ στὸν Πάρνηθα καὶ στὴν Γκιώνα καὶ σ' ἄλλα μας τὰ βουνά. Ἡ γραμμὴ τοῦ Ὑμηττοῦ διαφέρει, ἐπίσης καὶ τὰ χρώματά του. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Πεντέλη ποὺ ἀπὸ μακριὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τ' ἄλλα βουνά μὲ τὴν ἀσπρίλα τῶν μαρμαρένιων βράχων τῆς καὶ τὶς πολυάριθμες καμπούρες τῆς, τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ἄλλα μας τὰ βουνά ποὺ ἔχουν τόσο χαρακτηριστικὰς γραμμὰς, τόσο ἰδιαίτερα χρώματα. Ἄν πρόκειται ἡ περιγραφή τοῦ «Τὶ βλέπει κανεὶς ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Γκιώνας» (σ. 61 καὶ ἀκόλουθες) νὰ περιορίζεται σ' ἓνα σαχλὸ ἀράδιασμα ὀνομάτων ἀπὸ βουνά καὶ λίμνες καὶ ποτάμια, καλύτερο ποῦδ εἶναι νὰ πάρωμε τὸ χάρτη μας καὶ νὰ κάνωμε ἓνα ξερὸ μάθημα γεωγραφίας. Θὰ τελειώσῃ γρηγορώτερα καὶ θὰ ἔχωμε σαφέστερες καὶ βεβαιώτερες ἰδέες γιὰ τὴν τοποθεσία τῶν βουνῶν κτλ. Οἱ βαρετὲς ἀναγνώσεις ἄλλωστε πλημμυρίζουν τοὺς τόμους ἔλους Μεταξὺ τῆς Α' τάξης καὶ τῆς Σ' ἢ γλῶσσα διαφέρει, γιὰτί σὲ κάθε τάξη ἡ καθαρεύουσα γίνεται ἀγριώτερη: σὰ διηγῆματα ὅμως τὰ ἠθοπλαστικά, ἡ οὐσία μένει ἐπίσης μωρουδιακίστικη. Ἐνοίξετε τὸ βιβλίον τῆς Σ' καὶ διαβάσετε π. χ. τ' ἀκόλουθα διηγῆματα: «Διατί ὁ Ξυλοσογὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερο ἀπὸ τὸ σῆθηες» (σ. 21). — «Πῶς εἰς πλοῦσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφειλομένην χάριν» (σ. 30). — «Πῶς φέρεται εἰς Ἑλλήν νομάορχης πρὸς ἀσθενεὶς υἱας ἀπειλούμενους ὑπὸ πυρκαϊῆς» (σ. 38) κτλ. κτλ.

Οἱ ἐπικεφαλίδες εἶναι φοβερές, θέλουν μνημονικὸ καλὸ γιὰ νὰ τὶς θυμᾶται: κανεὶς ἀπ' ἔξω, μὰ ἡ οὐσία τους εἶναι κωμικὴ γραμμένα σὲ ἀπλὴ γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὰ γιὰ παιδιὰ: α 5-8 χρονῶν τὸ πολὺ. Ἐκάνα τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἐμπρὸς σὲ μιὰ δασκάλισσα: μοῦ ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸ σκέφτηκε λίγο: «Μὰ ἐσεὶς κρίνετε ἀπὸ τὰ ξένα παιδιὰ: τὰ δικὰ μας παιδιὰ 13-14 χρονῶν δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένα ὅσο τὰ ξένα».

Μὰ γιὰτί δὲν εἶναι μορφωμένα; Ποιὸς τὰ ἐμποδίζει νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ἐπίσης ἀνεπτυγμένα, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο; Ποιὰ ὁμολογία μεγαλύτερη θέλωμε γιὰ ν' ἀποδείξωμε τὴν ἐλλειπνότητα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος γενικὰ, καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν μας ἰδιαιτέρως;

Τὸ ἐλληγόπουλο, τὸ ζυπνότερο παιδάκι πὺ μπορεῖ νὰ ὄνειρευθῆ νὰ διαπλάσῃ ἕνα δάσκαλος, φθάνει στὸ σχολεῖο μὲ τὸ μυαλὸ ἀνοιχτό, γεμάτο περιέργεια καὶ πόθο νὰ μάθῃ. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕξι χρόνων κόπους καὶ μόχθους, μένει τόσο ἀμόρφωτο ὥστε οἱ ἄνοστες, ἀνούσιες, μωρουδιακίστικες, κουτὲς καὶ κοινὲς σαχλοδιηγήσεις αὐτὲς, ν' ἀρκοῦν ὡς τροφή στὸ πνεῦμα του! Θὰ πῆ πὺς τὸ ἀνοιχτὸ αὐτὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ ἔπαθε ἀτροφία στὸ μεταξὺ καὶ τὴν ἀτροφία αὐτὴν τοῦ τὴν ἔφερε τὸ σχολεῖο καὶ τὸ βιβλίο.

*

Μὰ δὲν ἔπαθε μόνο ἀτροφία τὸ παιδικὸ μυαλό· ἔχει χαλάσει σὺνάμα. Δὲν εἶναι μόνῃ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογικὴ διατύπωση τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας πὺ εἶναι κακὴ· ἡ οὐσία εἶναι ἀκόμη χειρότερη, ἰδίως στὸ ἠθοπλαστικὸ κεφάλαιο. Ἐκεῖνο π.χ. πὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος κάνει ἐντύπωση στὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωσματάρια, μὰ προσπάντων στὰ τέσσερα πρῶτα, εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀνώτερων αἰσθημάτων, ὅπως ἡ εὐγένεια, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ τόλμη, ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ αὐτοθυσία. Καὶ ἀπεναντίας, ἐκεῖνο πὺ τὸ περισσότερο καλλιεργεῖται: ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ στὸ παιδί εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ φόβος μὴν κακοπάθῃ, ὁ φόβος τῆς ἀρρώστειας. Τὸ τετράστιχο τοῦ παιδικοῦ τραγουδιοῦ «Τὸ Ἀρνάκι»:

*Καθὼς παιδί μου προχωρεῖς
Καὶ σὺν ἐλάφι τρέχεις,
Νὰ κακολάθῃς ἡμπορεῖς
Καὶ πρόπει νὰ προσέχῃς*

ἔγινε εὐαγγέλιο στὸ ἀτολμο μυαλὸ τῶν διαφόρων συγγραφέων τῶν ἀναγνωστικῶν μας.

Πάρετε δολόκληρη τὴ σειρά τὰ διηγήματα τῶν πρῶτων βιβλίων· ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεῖς τὶς ἐπικεφαλίδες γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἠθοπλαστικὴν σημασία πὺ ἔχει τὸ περιεχόμενο. Στὸ Βιβλίον Α':

- «Τί παθαίνει εἰς βοσκὸς φεύστης» (σ. 5).
- «Τί παθαίνει ὁ φιλόνομος Ἐκτωρ» (σ. 11).
- «Τί ἔπαθον αἱ δύο φιλόνομοι αἴγες» (σ. 16).
- «Τί ἔπαθε τὸ ἀπειθὲς φαράκι» (σ. 21), καὶ ἄλλα πὺ ἀφήνω.
- «Τί παθαίνει εἰς βάρβαρος ὅστις ἔβλαπεν ἕνα λοντικόν» (Β, σ. 61).
- «Τί παθαίνει εἰς ὑπερήφανος λύχνος» (σ. 47).
- «Τί ἔπαθεν εἰς λετεινὸς διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του» (σ. 49).
- «Τί παθαίνει εἰς κόραξ στολισθεὶς μὲ περὶ παγωνίων» (σ. 105).

ἀφήνω πολλά και παραλείπω τ' ἀμέτρητα «Τί παθαίνει» τῆς Γ' και Δ'. Ἡ ἠθικὴ πού βγαίνει ἀπ' ἔλα τὰ διηγήματα τῆς σειρᾶς τῶν ἀναγνωστικῶν εἶναι πὼς τὸ παιδὶ πρέπει νὰ εἶναι καλὸ, γιατί ὁ κακὸς ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ κακοπάθῃ. Ἔτσι «ὁ φιλόνεικος Ἐκτωρ», ἕνα σκυλάκι πού χωρὶς λόγο δαγκάνει ἕνα μεγάλο σκύλο τὶς τρώγει, και κλαίγει γιατί πονεῖ. «Αἱ δύο φιλόνεικοι αἶγες» ἔπασαν στὸ ποτάμι και πνίγηκαν. «Τὸ ἀπειθὲς ψαράκι» ἔφαγε τὸ δόλωμα και πιάστηκε στὸ ἀγκίστρι. «Ὁ βάτραχος δούσις ἔβλαψεν ἕνα ποτικόν», ὕστερα ἀπὸ πολλὰ φαγώθηκε ἀπὸ ἕνα γεράκι. «Ὁ πεινιός, διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του» φαγώθηκε και αὐτὸς ἀπὸ ἕνα γεράκι. κτλ. Ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ συμβαίνουν κατὰ τύχη, στέλνονται ἀπὸ κάποιο θεὸ ἀγνωστο γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ κακοί.

Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸ ὅσο παίρνει. Τὸ παιδὶ συνηθίζει νὰ περιμένῃ πάντα τιμωρία γιὰ τὴν κακὴ πράξη και τὴν ἀμοιβή τῆς καλῆς· ὅτι και ἂν κἀνῃ, τὸ κάνει μὲ ὑπολογισμούς· ἀποφεύγει τὸ κακὸ ἀπὸ φόβο τῆς τιμωρίας, ἀπατεῖ νὰ τιμωρηθῇ ὅποιος τὸ βλάψῃ και δὲν κάνει τὸ καλὸ, ἀκόμα και τὸ ἀπολύστατο καθήκον του, παρὰ ἂν πρόκειται νὰ μαθευτῇ και νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἀμοιβή. Τὸ αἶσθημα ἕμως αὐτὸ εἶναι μικρὸ και πρόστυχο· καλὸ εἶναι νὰ μαθαίνῃ τὸ παιδὶ νὰ κἀνῃ τὸ καθήκον του ἐπειδὴ πρέπει, ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἀπὸ ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἀμοιβὲς και οἱ τιμωρίες ἄλλωστε δὲν εἶναι κοινὲς στὴ ζωὴ· ὥστε εἶναι περιττὲς και στὰ βιβλία.

Μαθαίνει ἐπίσης τὸ παιδὶ πὼς δὲν πρέπει νὰ λέγῃ ψέματα ἀπὸ κανένα διήγημα ἕμως ὅπου πρόκειται γιὰ ψέμα δὲ βγαίνει πὼς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια γιατί τὸ ψέμα εἶναι ἐλάττωμα ποταπὸ και σιχαμένο πού μᾶς λερώνει· πὼς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ὑπερηφάνεια, χωρὶς ὑπολογισμούς, ἔστω και ἂν μιὰ τομηρὴ ἀλήθεια μᾶς φέρῃ κάποτε σὲ δυσκολίες, ἀκόμα και σὲ καταστροφές.

Ἀπ' ἔλα τὰ διηγήματα ἀπεναντίας βγαίνει πὼς πρέπει νὰ λέμε καλύτερα τὴν ἀλήθεια, γιατί λέγοντας ψέματα μπορούμε νὰ κακοπάθωμε.

Κι ἔτσι στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 5), ὅταν ὁ Ἀνδρέας λέγῃ τὴν ἀλήθεια, πὼς ἔκανε μιὰ ζημιὰ, ἡ μητέρα ἀμέσως τοῦ δίνει τὸ μάθημα: «Καλὰ ἔκαμες, Ἀνδρέα μου, και μοῦ εἶπες τὴν ἀλήθειαν. Ἀκουσε, παιδί μου, τί ἔπαθεν εἰς βοσκός, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ψεύματα!» Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ διήγημα «Τί παθαίνει εἰς βοσκὸς ψεύστης» (σ. 5), ἡ κλασικὴ δηλ. ἱστορία τοῦ «λύκοι! λύκοι!» πού φωνάζει ὁ βοσκός

χωρίς νὰ ἔχη λύκους, καὶ πού θταν ἔρθουν οἱ λύκοι μένει χωρίς βοήθεια καὶ τὸν τρῶν ἢ τοῦ τρῶν τ' ἀρνιά του, γιατί κανένας πιά δὲν τὸν πιστεύει.

Ὁ Ἀνδρέας θὰ κάνη βέβαια τὴ σκέψη πὼς ἂν εἶναι πάντα νὰ βγαίνει ἔτσι: σὲ τόσο κακὸ μιὰ ψευτιά, περισσότερο συμφέρει νὰ λέγη κανεὶς τὴν ἀλήθεια, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν τὸν ἐσυγχωροῦσε ἡ μητέρα, ἀκόμα καὶ ἂν τὸν ἔδερνε. Ὁ Ἀνδρέας, ὅπως καὶ τὸ παιδί πού διαβάζει τὴν ἱστορία τοῦ Ἀνδρέα, ἀρχίζει καὶ κάνει ὑπολογισμούς, ζυγίζει τὸ ὑπὲρ καὶ τὸ κατὰ, καὶ διαλέγει ἀπὸ τὰ δύο κακὰ τὸ μικρότερο.

Τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ παιδιοῦ δὲν τὴν ἄγγιξε τὸ διήγημα· τὴ συνειδήσὴ του οὔτε κανένα ἔμορφο, γενναῖο ἢ τολμηρὸ αἴσθημα δὲν ξύπνησε μέσα του· μόνο ὑπολογισμούς θὰ σκεφθῆ νὰ κάνη ὁ ἀναγνώστης. «Πρέπει νὰ λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί τὸ ψέμα τιμωρεῖται, καὶ ἂν πῶ ψέμα Κύριος οἶδε τί κακὸ μπορεῖ νὰ μοῦ βγῆ στοῦ κεφάλι».

Ἴσως καὶ σταματήσῃ καὶ δὲν πῆ τὴν ψευτιά πού θὰ εἶχε ὄρεξη, νὰ πῆ, ἀπὸ δεισιδαιμονία, μὲ τὴν πρόληψη πού ἔχουν πολλὰ παιδιά πὼς τὸ κακὸ πάντα τιμωρεῖται. Ὁ φόβος αὐτός, πού μπορεῖ βέβαια νὰ βολῆ τοῦ δασκάλου ἢ τοῦ γονέα, γιατί θὰ σταματήσῃ τὸ παιδί σὲ μιὰ κακὴ πράξη, δὲν ἔχει τίποτα ἔμορφο, εἶναι κακὸς γιὰ τὴ μέρψωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικός, γιατί δὲν ἄγγιζει κανένα γενναῖο αἴσθημα· ἀπεναντίας εἶναι αἴσθημα μικρὸ, δειλὸ καὶ πρόστυχο.

Σ' ἓνα ἄλλο διηγηματάκι τῆς Β' τάξης (σ. 43), πού μπορούσε ἀλλιῶς γραμμένο καὶ σὲ ἀπλὴ γλῶσσα νὰ εἶναι νόστιμο, παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια μὲ ἀκόμα χειρότερο καὶ προστυχώτερο τρόπο. «Ὁ βασιλεὺς τότε τὸν ἐκάλεσε (τὸ βοριά) καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἦσαν ἀληθῆ ὅσα ἔλεγον ἐναντίον του οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Βορρᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ ψευσθῆ, διότι τὸ πράγμα ἦτο πολὺ φανερόν». Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν τὸ πράμα δὲν ἦταν «πολὺ φανερόν» ὁ Βορρᾶς «ἠδύνατο νὰ ψευσθῆ». Εἶναι καημὸς νὰ συλλογίζεται κανεὶς πὼς μὲ τέτοια ἠθικὴ ἀνατρέφονται τὰ ἑλληνόπουλα. Γιατὸ θταν φθάνουν σὰ 13-14 χρόνια, εἶναι τόσο πιά ἀμόρφωτα ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά τῆς ἴδιας ἡλικίας. Τὸ ἀναγνωστικὸ μας δὲν ξυπνᾷ, δὲν καλλιεργεῖ τ' ἀνώτερα αἰσθήματα τοῦ παιδιοῦ ἀπεναντίας ξυπνᾷ τὰ μικρὰ καὶ πρόστυχα ἔνστικτα, καὶ καλλιεργεῖ προπάντων τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν πονηριά. Ἀπόδειξη τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Στή Β' τάξη (σ. 100), βρίσκομε ένα διήγημα «Πώς τιμωρείται ὁ ψεύστης Ἀντώνιος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του». Ὁ Ἀντώνης εἶπε πῶς στὴς Ἀθήνας εἶδε ἕνα πορτοκάλι μεγάλο σὰν καρπούζι, καὶ ὁ πατέρας του τοῦ λέγει: «Ἀπίστευτον μοὶ φαίνεται, ἀλλὰ ποῖος ἠξεύρει πάλιν; Ἐκαστος τόπος ἔχει καὶ τὰ παραδόξά του. Ἴδου εἰς τὸν δρόμον ποῦ πηγαίνομεν, θ' ἀπαντήσωμεν μίαν γέφυραν ὅταν διέλθῃ εἰς ὁ ὁποῖος εἶπε ψεῦδος, λῆπει καὶ θραύει τὸν πόδα του». Ὁ Ἀντώνης ἀνησυχεῖ καὶ γυρεύει νὰ μικρέψῃ τὸ πορτοκάλι, ποῦ ἀπὸ καρπούζι γίνεται πεπόνι, ἔπειτα φράπα. «Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου δὲν ἀπαντᾷ. Προχωροῦσιν ὁ Ἀντώνιος εἶναι ἰδρωμένος· ἡ καρδιά του κτυπᾷ, συλλογίζεται ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε σοβαρὸν καὶ ὅτι δύναται νὰ θραύσῃ τὸν πόδα του. Μετ' ὀλίγον φθάνουσιν εἰς τὴν φοβερὰν γέφυραν· τότε ὁ Ἀντώνιος, πρὶν πατήσῃ ἐπ' αὐτῆς, φωνάζει: Ἐπίστευες ὅτι εἶδον ἰόσον μεγάλον πορτοκάλιον; Νὰ σοὶ εἶπω τὴν ἀλήθειαν; Τὸ πορτοκάλιον, τὸ ὁποῖον εἶδον, ἦτο ὅπως ὅλα τὰ πορτοκάλια!»

Τὸ διήγημα αὐτὸ βρίσκεται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, σὲ ἀναγνωσματάριο διδακτικὸ, ἐγκυκλιωμένο ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο, γιὰ νὰ μορφώσῃ τὸ ἐλληνοπούλο καὶ νὰ τὸ κἀνὴ χρήσιμο πολίτη. Τὸ μόνο μάθημα ἕμως ποῦ μπορεῖ νὰ βγάλῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ πολὺ κακογραμμμένο αὐτὸ διήγημα εἶναι ἕνα μάθημα πονηριάς. Ἄν δὲν ἦταν τόσο κουτὸς ὁ Ἀντώνης, ἂν δὲν ἦταν τόσο σιχαμερὰ φοβισταίρῃς, θὰ καταλάβαινε τὴν πονηριά τοῦ εὐγενικοῦ πατέρα του, ποῦ γιὰ νὰ τὸν κἀνὴ νὰ ἁμολογήσῃ τὴν ψευτιά του καταφεύγει ὁ ἴδιος σὲ ἄλλη ψευτιά, καὶ ἔχ: μόνο θὰ πιάνονταν ὁ πατέρας, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπικυρώνονταν ἡ ψευτιά τοῦ Ἀντώνη, ἀφοῦ θὰ περνοῦσε τὸ γεφύρι χωρὶς νὰ σπάσῃ τὸ πόδι του, καὶ θ' ἀπόδειχνε ἔτσι πῶς τὸ πορτοκάλι ἦταν μεγάλο σὰν καρπούζι. Ὡραῖο ἠθικὸ μάθημα!

*

Τὸ χρηματικὸ ζήτημα παίζει σημαντικὸν ρόλον, καὶ εἶναι πολὺ ἀντιπαθητικόν. Συχνὰ στὴ διήγησιν μιᾶς καλῆς πράξεως ἔρχεται ἡ χρηματικὴ ἀμοιβὴ ποῦ χαλνᾷ ἔλο τὸ ἠθοπλαστικὸν μάθημα. Στὸ νόστιμο διήγηματάκι τῆς Γ' τάξεως (σ. 21), ποῦ θὰ εἶχε τὴ θέση του στὸ Α' ἀναγνωστικόν, τόσο ἀπλήρῃ εἶναι ἡ οὐσία του — «Διατὶ ὁ ξυλοργὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σὴνθεσ» — ὁ Πέτρος δουλεύει τὴ νύχτα γιὰ νὰ δώσῃ φωμὶ στὴν οἰκογένεια κάποιου ἄρρωστοῦ γείτονά του, καὶ ἔταν τὸν ρωτᾷ ὁ πλοῦσιος κύρ Ἀργύρης ἂν θ' ἀναγνωρίσῃ ὁ γείτονας τὴν καλωσύνην του, δίνει ὁ

Πέτρος τὴν πολὺ ἔμορφη κι εὐγενικὴ ἀπάντησι: «Τί γὰρ σοῦ εἶπῶ, κίθ' Ἀργύρη! Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπρόφθασα ἀκόμη γὰρ τὸ σκεφθῶ. Τὰ παιδιὰ τοῦ Χριστοῦ πενοῦν... Τώρα σκέπτομαι καὶ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγετε... Εἶτε μείνη (δηλαδὴ εὐχαριστημένος ὁ γείτονας) εἶτε δὲν μείνη, ἐγὼ εἶμαι πληρωμένος διὰ τοὺς κόπους μου. ἤξεύρετε, πόσῃ χαρὰν αἰσθάνομαι, ὅταν βλέπω, μὲ τί χαρὰν μὲ ὑποδέχονται τὰ καίμενα τὰ παιδάκια;» (σ. 23). Ὁ πλούσιος στέλνει ἕνα ἑκατοστάριον καὶ χαλνὰ ἔλη τὴν ἔμορφιά τοῦ μαθήματος, ἀφοῦ οἱ κόποι τοῦ Πέτρου γίνονται ἀχρηστοί, ἢ θυσία τοῦ περιττῆ, καὶ τὸ παιδί πού διαβάζει παύει νὰ νιώθῃ τὴν ἀνάγκη νὰ στερηθῇ κάτι γιὰ νὰ τὸ δώσῃ, ἀφοῦ μπορεῖ εἶτε ὁ πατέρας του εἶτε κανένας ἄλλος κύρ Ἀργύρης νὰ τὸ ἀναπληρώσῃ χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς θυσία. Πόσο πὺ ἔμορφο καὶ συνάμα παιδαγωγικὸ θὰ ἦταν ἂν ὁ Πέτρος μὲ τὸν κόπο του καὶ τίς στερήσεις του βοήθοῦσε τὴ φτωχὴ οἰκογένεια καὶ τὴ συντηροῦσε ὡς πού νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἄρρωστος πατέρας ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο.

Ἀφήνω τ' ἄλλα παραδείγματα, ἔπου τὰ διηγήματα εἶναι πολλὰ καὶ ἀκαλαίσθητα καὶ ἀνάξια νὰ τ' ἀναφέρῃ κανεὶς· ἀλλὰ εἶναι κι ἕνα ἔμορφο ποίημα τοῦ Παράτχου, «Καὶ νεκρὸς ἔλειε» (Σ, σ. 27), πού θὰ ἦταν ἔξοχο ἂν ἔλειπαν οἱ ἔξι: τελευταῖοι στίχοι:

Μὰ... βοήκων κεῖ πού ἔσκαιαν ὅτιο' ἀπ' τᾶγιο Βῆμα,
φλουροὶ γεμάτο ἕνα μικρὸ παμπάλαιο λιθάρι...

καὶ τὰ φλουριά αὐτὰ χαλοῦν ἔλη τὴν ποίησι τῶν ἔξι προτελευταίων στίχων:

Στὸ ρημοκλήσι ἔτρεξαν ἀήσυχ' οἱ πτωχοὶ του
Καὶ κεῖ τὸν βρήκανε νεκρό... τὸ ὕστερον ὡμί του
Κρατοῦσε, σὰν γὰρ τῶδινε τὸ θάμα εἶχε ἀρχίσει
Ὁ Χείρος δὲν ἐμπόρεσε τὸ χέρι του νὰ κλείσῃ!..
Ἔνας πτωχὸς τὸ φίλησε, τὸ ἔκαμε κομμάτια
Καὶ τῶδωσε ἀντίδωρο μὲ βοουζωμένα μάτια.

Ἄξιζε, νομίζω, νὰ κοποῦν οἱ τελευταῖοι στίχοι καὶ νὰ σταματοῦσε ἐκεῖ τὸ ποίημα· θὰ ἦταν κέρδος γιὰ τὴ φιλολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ λείπουν ἀπὸ κανένα κεφάλαιο ἠθοπλαστικῆς, στὸ ζήτημα τῆς εὐγένειας, τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς τιμιότητος, τῆς τόλμης ὅσο καὶ τῆς ψευτιάς. Βλέπομε π.χ. κάτι ρητὰ τέτοια:— «Δὲν πρέπει γὰρ κρατῶμεν ποτὲ ξένον πρᾶγμα. Ἡ τιμιότης

ἀνταμείβεται» (Γ, σ. 91). — «*Ὁ ἀπειθῶν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων τιμωρεῖται*» (Δ, σ. 149). — «*Ὁ ἀπατεὼν τιμωρεῖται*» (σ. 107). «*Ἡ τύχη βοηθεῖ τοὺς γενναίους. Ὁ γενναῖος σφύζεται ἐν τοῖς κινδύνοις*». (Ε, σ. 164). — «*Λέγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη τιμωροῦνται*» (Γ, σ. 99).

«Ὅταν ὅμως «*ἡ τιμότης*» δὲν ἀνταμείβεται, καὶ ὅταν «*τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη*» δὲν τιμωροῦνται, γιατί πρέπει νὰ μὴ λέμε ψέματα καὶ νὰ εἴμαστε τίμιοι; Καὶ ἂν ἡ τύχη δὲ βοηθήσῃ τὸ γενναῖο, καὶ στὸν κίνδυνο σκοτωθῇ, γιατί πρέπει νὰ εἴμαστε γενναῖοι;... Πουθενὰ δὲ βλέπω ρητὸ νὰ λέγῃ: «*Τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη λερώνουν καὶ ντροπιάζουν*», ἢ «*νὰ εἶσαι τίμιος ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ σου*», ἢ «*νὰ εἶσαι ἴσιος καὶ τίμιος ὄχι γιὰ νὰ σ' ἐπαινοῦν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορῆς εἶναι νὰ ἐκτιμᾷς τὸν ἑαυτὸ σου*», ἢ «*μὴ γυροεῖς νὰ φαίνεσαι, μὰ νὰ εἶσαι*», καὶ «*μὴ φοβᾶσαι οὔτε κίνδυνο οὔτε θάνατο, ἀλλὰ μείνε στὴ θέση σου*», ἢ «*ἡ παλικαριὰ ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπο ὁ φόβος τὸν μικραίνει καὶ τὸν προστυχεύει*».

Γιὰ τὴν εὐγένεια στοὺς τρόπους βλέπομε τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα παιδαγωγικῆς, μοναδικό, νομίζω, στὸ εἶδος του (Γ' σ. 66): «*Τὶ διδάσκουσι τὰ ζῶα εἰς τὸν ἀγάριστον Λεωνίδα*». Ἡ μητέρα τοῦ Λεωνίδα φέρνει κάποιον γλύκισμα, δίνει τοῦ γιου τῆς, τοῦ σκύλου, τῆς γάτας καὶ τοῦ κότσυφα ἕλα δείχνουν μὲ σημεῖα τὴν εὐγνωμοσύνη τους ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ ξεχνᾷ νὰ εὐχαριστήσῃ. Καὶ τοῦ λέγει ἡ μητέρα «... Ἄν γνωρίζουσι νὰ ὀμιλῶσι καὶ μὲ αὐτὰ (τὰ σημεῖα) ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὸ γλύκισμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκα εἰς τὰ κατὰ ζῶα. Σὺ δὲν εἶπες εὐχαριστῶ. Ἐὰν ἔλεγες... — *Θὰ μοὶ τὸ ἔδιδες ὄλον; ἠρώτησεν ὁ Λεωνίδας κατακόκκινος ἀπὸ ἐντροπήν. — Βεβαίως, διότι διὰ σὲ τὸ ἔφερον. — Ὁ Λεωνίδας ἐλυπήθη διότι ἐφάνη ἀγάριστος εἰς τὴν μητέρα του, δι' αὐτὸ δ' ἐστερήθη ἐν τόσον ὥραϊον γλύκισμα. Εἶδεν ὅμως, ὅτι ἡ μήτηρ του εἶχε δίκαιον*» (σ. 67). Ὁ Λεωνίδας ρώτησε πρῶτα πρῶτα ἂν θὰ ἔπαιρνε ἕλο τὸ γλύκισμα μ' ἕνα εὐχαριστῶ, καὶ ἡ μητέρα λέγει «*ναί*». Τὸ παιδί τοῦ διαβάζει φθάνει στὸ συμπέρασμα πῶς πάντα συμφέρει νὰ λέγῃ κανεὶς εὐχαριστῶ, γιατί δὲν κοστίζει τίποτα καὶ μπορεῖ νὰ τοῦ φέρῃ κανένα σημαντικὸ κέρδος. Παιδαγωγικὴ!..

Στὸ βιβλίον τῆς Β' τάξης (σ. 135), βλέπομε ἕνα μάθημα πάστρας: «*Παρακαλέσατε τὰς μητέρας σας καθ' ἑβδομάδα ἢ τουλάχιστον κατὰ δεκαπενθήμερον νὰ πλύνωσιν ὀλόκληρον τὸ σῶμα σας μὲ χλιαρὸν ὕδωρ καὶ ἄφθονον σάπωνα*».

Ἄπὸ τ' ἀναγνωστικά μας τὸ παιδί μαθαίνει κάτι παράξενες ἀφέλιμες γνώσεις, πὸ ἀναγκάζεται ὕστερα συστηματικὰ νὰ ξεμάθῃ. Π. γ. στὴν Α' τάξη (σ. 66) μαθαίνει πὼς «Ὁ Θεὸς ἔχει τὴν κατοικίαν του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπ' ἐκεῖ βλέπει καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον». Ἡ λέξις κατοικία δίνει στὴν ποιητικὴ ἰδέα τοῦ οὐρανοῦ ἔπου εἶναι ὁ Θεὸς κάτι ἀνυπόφορο, ὕλικὸ καὶ χειροπιαστὸ.

Βλέπομε ἐπίσης στὸ Ἀλφαβητάριο τῆς Α' τάξης, πλάγι σὲ μιὰ κακοζωγραφισμένη φραγκοπαναγιά, τὴν ἀκόλουθη διδαχὴ πὸ ξαφνί: ζει: «Ἐχε σέβας εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας· ἡ ἁγία εἰκὼν φυλάττει ἡμᾶς ἀπὸ κάθε κακόν, ἀπὸ βαρὸν χειμῶνα, ἀπὸ ξηρὸν θέρος, ἀπὸ πείναν καὶ ἀπὸ νόσον» (σ. 19). Ὡστε ἀπὸ τὸ πρῶτο μάθημα τὸ σχολεῖο διδάσκει εἰδωλολατρεία στὰ παιδιὰ μας ἀντὶ νὰ τοὺς μαθαίνει τὴ θρησκεία μας; Κι ἐξακολουθεῖ ἡ διδαχὴ αὐτὴ ὡς τὴν Γ' τάξη, ἔπου βρῖσκει (σ. 251) τὸν ἀκόλουθον παράγραφο: «Τὸ εἰκόσιμα ἐσώθη ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔσωσε τὸν Μανώλην ἀπ' αὐτῶν. Ἦτο ἀπλοῦν συνειθισμένον εἰκόσιμα. Ἐκτοτε ὁμως ἔγινε θαυματουργόν, διότι ἡ Παναγία πρὸ τῆς τοιαύτης εὐσεβείας τοῦ νέου χωρικοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τῆς θείας Αὐτῆς Χάριτος». Καὶ αὐτὸ εἶναι στὸ κεφάλαιο «Θεοσέβεια»! Τὴν ἡμέρα ἕμως πὸ τὸ παιδί βλέποντας τὸ χωράφι νὰ καταστρέφεται ἀπὸ ἄβροχιά θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόσιμα νὰ φέρῃ βροχὴ καὶ ὁμως ἡ βροχὴ δὲ θὰ ἔλθῃ; τὴν ἡμέρα πὸ θὰ δῆ κανέναν ἀγαπημένο του νὰ πεθαίνῃ καὶ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόσιμα ἓνα θαῦμα, καὶ τὸ θαῦμα δὲ γίνῃ, τί πίστη θὰ μείνῃ στὸ παιδί αὐτό; Τὸ ζήτημα τῆς διδαχῆς τῆς θρησκείας δὲν εἶναι βέβαια εὐκολο πρᾶμα, οὔτε εἶναι στὸ χέρι καθενὸς νὰ δώσῃ στὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ τὴν κατάλληλη κατεύθυνση, ὥστε νὰ κτίσῃ τὴ θρησκεία του ἀπάνω σὲ σοβαρὴ καὶ βαθεῖα πίστη. Μὰ τότε ἄς μὴν καταπιάνωνται οἱ παιδαγωγοὶ τῆς ντουζίνας τῆ βαρεῖα αὐτὴ εὐθύνη, ἄς ἀφήνουν τὰ παιδιὰ μας νὰ διδάχων ἀπὸ τοὺς κατάλληλους καὶ ἄς μὴ μᾶς τὰ χαλοῦν στὰ σχολεῖα μὲ τίς εἰδωλολατρικὰς τὺς προλήψεις.

Στὸ ἴδιο ἀλφαβητάριο βλέπομε (σ. 31), πὼς «ὁ σκνῖν εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἀνθρώπων», καὶ «ὅπου κεντᾶ κάμνει ἄσπρας καὶ ἐρυθρὰς πληγὰς». Πιστεύω πὼς τὸ παιδί δὲ θὰ συνταυτίσῃ τὸ ἄγριο αὐτὸ ζῶον πὸ λέγεται σκνῖν καὶ πὸ κάνει πληγές, μὲ τὴ γνωστὴ του σκνῖπα πὸ σάν τὸ κεντήσῃ τοῦ κάνει τὸ πολὺ πολὺ σημαδάκια κόκκινα πὸ δίνουν δυνατὴ φαγούρα.

Στὸ ἀναγνωσματάριο τῆς Β' τάξης (σ. 59), μαθαίνομε πὼς τὸ

άλογο είναι: «ἐνθὺν ἐς ζῶον» καὶ πῶς «ἂν συμβῆ καθ' ὁδὸν δυστύχημά τι εἰς τὸν κύριόν του, ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς του δὲ ἐννοοῦσαν οἱ συγγενεῖς τοῦ κυρίου του, ὅτι κάτω συνέβη εἰς αὐτόν». Τὸ παιδί πού διαβάζει: μένει μὲ τὴν πολὺ στραβὴ ἐντύπωση πῶς τὸ ἄλογο γυρίζει ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ τὸ δυστύχημα στοὺς συγγενεῖς, ἐνῶ ἀπλούστατα μᾶς καὶ μεῖνῃ χωρὶς ὀδηγῶ, γυρίζει φυσικὰ στὸ στάβλο του. Μὰ ἀμέσως παρακάτω μᾶς λέγει: «ἂν φανευθῆ εἰς τὸν πόλεμον ὁ κύριός του, μένει πλησίον του λυπημένος» δηλαδὴ ὁ ἵππος. Ὡστε τὸ ἄλογο εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνῃ καὶ ν' ἀποφασίζῃ, ἂν ὁ κύριός του πέθανε ἀπὸ τὴν καρδιά του ἢ ἂν τὸν κτύπησε κλέφτης κ: ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογο, πῶς πρέπει νὰ τρέξῃ πίσω, ἐνῶ ἂν σκοτωθῆ στὸν πόλεμο, πῶς πρέπει νὰ λυπηθῆ καὶ νὰ μεῖνῃ κοντὰ του.

Καὶ πάλι: τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 27): «Ἄλλὰ τὰ ὅσα (τοῦ λαγοῦ) διατί εἶναι τόσοσιν μεγάλα; ἠρώτησεν πάλιν ἡ Μαρία» — «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκοῦῃ καλῶς διὰ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς ἐχθροὺς του οἱ ὅποιοι εἶναι πολλοί», ἀπαντᾷ ὁ πατέρας, ὁ ὅποιος ἐξηγεῖ στὰ παιδιὰ του πῶς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἶναι: «πρὸ πάντων οἱ ἄνθρωποι, αἱ ἀλώπεκες, καὶ οἱ λύκοι». Καὶ ρωτᾷ πάλι τὸ παιδί: «Καὶ διατί τὸν κυνηγοῦσι τόσοσιν τὸν καίμενον τὸν λαγόν;» Καὶ ἀπαντᾷ ὁ πατέρας: «Διότι ἔχει πολὺ νόστιμον κρέας». Τὶ γνώσεις ἔδωκε τοῦ παιδιοῦ ἢ ἢ ἐξηγήσῃ αὐτή; Μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλό του: α) τὸ παιδί θὰ κἀνῃ τὴ σκέψῃ πῶς καὶ ἄλλα ζῶα ἔχουν νόστιμο κρέας, σὰν π.χ. τὰ ψάρια, τὰ ὀρτύκια, οἱ πέρδικες, τὰ ἐλαφάκια καὶ τόσα ἄλλα ζῶα πού κυνηγᾷ καὶ σκοτώνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ τὰ φάγῃ, καὶ πού βέβαια θὰ φοβοῦνται πολὺ τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ θέλουν καὶ αὐτὰ νὰ τὸν ἀποφεύγουν, καὶ ὅμως δὲν ἔχουν μεγάλα ἄφτια σὰν τὸ λαγὸ νὰ «ἀκοῦον καλῶς καὶ ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἐχθροὺς των οἱ ὅποιοι εἶναι πολλοί», καὶ τουλάχιστον ἐπίσης ἐπικινδύνουν ὅσο καὶ γιὰ τὸ λαγὸ—β) τὸ παιδί θὰ ρωτήσῃ γιατί καὶ ὁ γάιδαρος ἔχει καὶ αὐτὸς μεγάλα ἄφτια, ἐνῶ δὲν ἔχει νόστιμο κρέας καὶ δὲν ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς τοὺς ὅποιους ν' ἀποφεύγῃ. Ἄν τὸ διήγημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ θέλῃ νὰ ἐξηγήσῃ στὸ παιδί τὴ θεωρία τοῦ Darwin, πῶς δηλ. ἀνάλογα μὲ τίς ἀνάγκες πού γεννᾷ τὸ περιβάλλον κάθε ζῶου ἀναπτύσσονται τὰ κατάλληλα ὄργανα, ἔπεσε ἔξω. Ἡ ἐξηγήσῃ τοῦ πατέρα μᾶλλον θὰ τὸ βάλῃ τὸ δύστυχο σὲ ἀπορίες μεγάλες πού δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ λύσῃ.

Ἄκόμη μερικὲς φυσικὲς ἐξηγήσεις πού εἶναι μαργαριταράκια:

«*Ἡ ἀηδὼν ἀγαπᾷ μετὰ πάθους τὴν ἐλευθερίαν. Ἐὰν αἰχμαλωτισθῆ, προσπαθεῖ κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα νὰ σπάσῃ τὴν κεφαλὴν κτυπῶσα αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ κλωβίου*». (Γ, σ. 21) ἔτσι ἐξηγεῖ ὁ συγγραφέας τὶς προσπάθειες τοῦ πουλιτοῦ νὰ σπάσῃ τὸ κλουδί τοῦ τὸ βαστά.— «*Τὰς πρῶτας ἐπὶ ἡ ὀκτὼ ἡμέρας ζητεῖ ν' ἀποθάνῃ ἐξ ἀσιτίας*», δηλ. γυρεύει ν' αὐτοκτονήσῃ, ἐνῶ τὸ δύστυχο εἶναι ἀμάθητο νὰ τρώγῃ κλεισμένο καὶ γυρεύει νὰ φύγῃ νὰ πάῃ νὰ βρῆ φαγί! — «*Ὁ ἰεραεὶ εἶναι κακὸν πτηνόν ἀρπάζει καὶ κατατρῶγει ὄρνιθια*». (Β, σ. 1). «*Ὡστε ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀρπάζει καὶ τρώγει βόδια, ἀρνιά, πουλιὰ καὶ τόσα ἄλλα, τί εἶναι;* — «*Ὁ ἄνεμος ζηλεῖ εἰ σὺν ἡθῶς τὸ μεγαλεῖον τῆς δυνάμεως καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκροζώσῃ αὐτήν*». (Γ, σ. 34).— «*Ἐὰν ποτὲ ταξιδεύῃς, θὰ ἴδῃς ὄπισθεν τοῦ πλοίου σου ἀγέλην δελφίνων νὰ σκιρτᾷ ἐκ χαρᾶς, νὰ βυθίζηται καὶ ν' ἀναφαίνεται ἔμπροσθεν πάλιν. Αἰτία τῆς χαρᾶς ταύτης τοῦ δελφίνου εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον*». (Γ, σ. 77). Νομίζω πῶς ὕστερα ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ παράδειγμα, εἶναι περιττὸ νὰ ζητήσω ἄλλο δεῖγμα γιὰ τὶς κωμικὰς γνώσεις τοῦ μαζεύει τὸ ἐλληνοπόπουλο στὰ σχολικὰ του βιβλία.

Μὰ δὲν ἀρκοῦν αὐτὰ πρέπει νὰ λογαριάσωμε καὶ τὶς κωμικὰς ἀνοησίες τοῦ ὕψους π.χ. «*Ἐπίσης γνωστὸς ἀλωνισμὸς εἶναι ὁ γινόμενος διὰ παχείας σανίδος, ἐφ' ἧς συνήθως ἀνέροχεται παιδίον τι ἢ τέλειος ἀνὴρ*». (Σ, σ. 11). Ἄραγε ἂν τοῦ λείπῃ ἓνα μάτι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνέβῃ στὴ σανίδα; Καὶ παρακάτω: «*Ὁ σκύλος ἔσεισε τὴν οὐρὰν, ἐφίλησε τὴν χεῖρα τῆς κυρίας του καὶ ἔφαγε τὸ γλύκισμα*». (Γ, σ. 66). Μὴ γίνῃ, παρακαλῶ, καμιά παρανόησι καὶ νομίσῃ κανένας πῶς τὸ «ἐφίλησε» εἶναι λάθος τυπογραφικόν. Παρακάτω μὲς λέγει ἡ κυρία τί σημαίνει «τὸ φίλημα τοῦ σκύλλου» τῆς.— «*Καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν οὔνα τοῦ Ἀνδρέου καὶ σύρει αὐτὴν δυνατὰ*». (Α, σ. 15). Ποῦ ἄραγε;— «*Ἐξωθεν ὄλα τὰ μῆλα ἔχουσι φλοῖον. Ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ εἶνε τὸ μέρος τοῦ μῆλου, τὸ ὁποῖον τρώγομεν, καὶ οἱ σπόροι αὐτοῦ*». (Α, σ. 51). «*Ἡ ἀγαθὴ Ρωξάνη... ἀφῆκε κρυφίως νὰ πέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἐν διπλωμένον χαρτίον... Τὸ ἐν ἐκ τῶν τέκνων τῆς χήρας εἶδε τὸ χαρτίον, τὸ ἀνέλαβε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του* (Γ, σ. 85). Τὸ ἀνέλαβε θὰ πῆ σήκωσε. — «*Πρὸς ἐξαγωγὴν λοιπὸν τοῦ ἄνθρακος σκάπτονται βαθεὰ καὶ πλατέα φρέατα, διὰ τῶν ὁποίων κατέρχονται οἱ ἐργάται. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, καὶ ἐν γένει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ φρέατος σχηματίζουσιν ὁδοὺς κόπτοντες τοὺς ὀρνιθίους ἄνθρακας*». — «*Τὸ μὲν (πτόμα)*

ήρωθηριασμένον φοικωδῶς ἐκολύμβα ἐντὸς μαύρου αἵματος...». Αὐτὸ εἶναι τὸ γαλλικὸ «nageait dans le sang», ποῦ ἑλληνικὰ δὲ σημαίνει τίποτε· πῶς μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ κολουμπᾷ ἀφοῦ ἦταν πεθαμένος; (E, σ. 157). — «Ἀνηλθον ἀκολούθως εἰς τὸ κατὰστρομα καὶ ἀφοῦ ἠὲχαρίστησαν τὸν ἀγαθὸν ναῦτην (ἀγαθὸς γιατί τοὺς ἔδειξε τὸ πλοῖο) κατέθησαν εἰς τὴν λέμβον». "Ὀλη ἡ ἀνθρωπότητα διαιρεῖται σὲ «ἀγαθοὺς» καὶ «κακοὺς», ἐπίσης καὶ ἔλη ἡ φύση· ἔτσι βλέπομε τὸ καλὸν πτηνὸν καὶ τὸ κακὸν πτηνὸν ἀναλόγως ποῦ μᾶς εὐχαριστεῖ ἢ μᾶς δυσαρεστεῖ.

*

Ἄνοιγω τ' ἀγγλικά Royal Readers καὶ τὰ συγκρίνω μὲ τὰ δικὰ μας ἀναγνωστικά. Ἄναφέρω τ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία, γιατί ἀπ' ἔλα τὰ σχολικά ἀναγνωσματάρια ποῦ εἶδα καὶ φυλλομέτρησα, τὰ βρισκω ἀνώτερα, προπάντων στὸ ἠθοπλαστικὸ μέρος. Τὰ διηγῆματα, ἀπὸ τὸ ἀλφαθητάριο ὡς τὸ β. βιβλίο, ποῦ εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀποτεῖνονται πάντα στὴν ὑπερηφάνεια τοῦ παιδιοῦ, στὴν τιμότητα, στὴν καρδιά, στὴν παλικαριά, στὴ φιλοτιμία του. "Ἐνα παιδὶ ποῦ ἀνατράφηκε μὲ αὐτὲς τίς ἀναγνώσεις καὶ τίς ἐνωσε, δὲν μπορεῖ πιά νὰ πῆ ψέματα, νὰ κάνη μικροὺς ὑπολογισμοὺς, νὰ καταδεχτῆ τίς μικροπνηριές καὶ μικροπροστυχιές, ἔστω γιὰ νὰ ξεφύγη καμιά μεγάλη τιμωρία.

Στὸν πρόλογο κάθε χωριστοῦ τόμου, βλέπομε τὴν ἴδια ἰδέα: — (Α' χρόνος) «Τὸ βιβλίο τοῦτο γράφηκε μὲ τὴν πρόθεση νὰ κάνη τὸ παιδὶ νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κείνο ποῦ διαβάζει καὶ νὰ εὐχαριστεῖται στὸ διάβασμα». — (Β' χρόνος) «Τὰ μαθήματα ποῦ εἶναι μέσα σκοπὸ ἔχουν νὰ ἐνδιαφέρουν τὰ μικρὰ ἔτσι ποῦ νὰ τὰ προτρέπουν νὰ διαβάξουν, ἔχι· ὡς μάθημα, ἀλλ' ἀπὸ εὐχαρίστηση» — (Γ' χρόνος) «καὶ ὁ μόνος τρόπος νὰ κάνωμε τὰ παιδιὰ νὰ διαβάξουν πολὺ εἶναι νὰ τοὺς παρουσιάξωμε ἐνδιαφέροντα θέματα γραμμμένα ἔμορφα» — (Δ' χρόνος). «Τὰ μαθήματα αὐτὰ σκοπὸ ἔχουν ἔχι· μόνον νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ διαβάξουν καλὰ, μὰ καὶ νὰ τὰ κάνουν ν' ἀγαποῦν τὴν ἀνάγνωση. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν ἔσο τὸ δυνατό τὸ πληκτικὸ καὶ μονοκόμματο ὕψος ποῦ κάνει τίς ὥρες τοῦ σχολείου τόσο βαρετὲς γιὰ τὰ μικρὰ» κτλ.

Ἄρχει νὰ συλλογιστοῦμε μόνον τὰ δύο κεφάλαια τοῦ Γ' βιβλίου μας, «Οἱ ἄνθρακες» (σ. 150), καὶ «Τὸ θεῖον» (σ. 162), ἐπίσης καὶ τὸ κεφάλαιο «Συνεταιρισμοὶ» τοῦ Σ' βιβλίου, σελ. 12, καὶ χειρότερο

ἀκόμα, τὴν ἱστορία τῶν Ψαριανῶν, στὸ Ε' βιβλίο (σ. 150 καὶ ἀκόλουθες, γιὰ νὰ καταλάβουμε πῶς τὰ δικά μας βιβλία ἐργάζονται ἀκριβῶς μὲ τὸν ἀντίθετο τρόπο, δηλ. κάνουν ὅτι μποροῦν γιὰ νὰ μισήσῃ τὸ ἐλληνοπόυλο τὸ διάβασμα.

Στὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωστικὸ τῆς 5' τάξης, βρισκομε ἐδῶ καὶ κεῖ κανένα καλὸ κεφάλαιο στὶς ὠφέλιμες γνώσεις, σοβαρὰ καὶ ἀπλὰ γραμμένα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλῶσσα, κατάλληλα γιὰ παιδιὰ 12—13 χρονῶν μὰ τέτοια κεφάλαια εἶναι λίγα, καὶ πνίγονται ἀνάμεσα στὶς σχολαστικὰδες ἄλλων κεφαλαίων καὶ στ' ἀνόητα, κούφια, κακογραμμένα, σαχλὰ διηγήματα, τάχα διασκεδαστικά. Συγκρίνετε π.χ. τὸ διήγημα «Πῶς εἰς πλούσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν», πού καλογραμμένο καὶ σὲ πολλὴ ἀπλὴ γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὸ γιὰ παιδὶ πέντε χρονῶν, ἢ τὸ ἄλλο τάχα διήγημα (σ. 43), «Πῶς προφυλάσσεται ἡ οἰκογένεια τοῦ Παύλου ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος» (ὕγιεινὴ), γραμμένο μωρουδιακίστικα γιὰ νὰ πῆ σοβαρὰ καὶ σωστὰ πράματα, συγκρίνετε αὐτὰ καὶ ἄλλα ἔμοια μὲ τὸ κεφάλαιο, π.χ. «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος» (σ. 65), ἢ «Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς» (σ. 70). Πῶς εἶναι δυνατὸ τὸ ἴδιο παιδὶ νὰ διαβάξῃ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο; «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐκτὸς πάντα ἀπὸ τῆ δύσκολη γλῶσσα, εἶναι γραμμένο μὲ ὕφος σεμνόν, σοβαρὸ ἔπως ταιριάζει σὲ παιδὶ πού δὲν εἶναι πιά μωρό. Τ' ἄλλα διηγήματα εἶναι ἓνα κωμικὸ καὶ ἀδέξιο ἀνακάτωμα ἀπὸ σοβαρὰς γνώσεις καὶ παιδιὰτικες ἀνοῦσιες κουβέντες, πού οὔτε μικρὸ παιδὶ μπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ, οὔτε μεγάλον παιδὶ νὰ ἐνδιαφέρῃ. Ἐνῶ τ' ἀγγλικά Royal Readers εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ τελευταῖον μὲ ἐνότητα στὸ πρόγραμμα, μὲ φροντίδα καὶ ἐπιζήτηση φιλολογικῆ ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ εἶναι λογαριασμένες οἱ γνώσεις καὶ οἱ ἰδέες πού βρισκονται σὲ κάθε βιβλίο, μὲ τρόπο πού νὰ μπορέσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κείνον πού διαδίδει καὶ συνάμα νὰ τὸ χωνεύῃ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ δασκάλου.

Συγκρίνετε τὸν ἀριθ. 4 τῶν ἀγγλικῶν ἀναγνωστικῶν μὲ τὸ δικὸν μας τῆς Δ' τάξης· στὸν πρόλογο τοῦ ἀγγλικοῦ λέγει: «Ἡ ἐξήγησις τῶν δύσκολων λέξεων βρίσκεται στὴν ἀρχὴ κάθε μαθήματος. Ὁ ὀρισμὸς καὶ ἡ μετάφρασις κάθε λέξης εἶναι ἔτσι καμωμένα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μποῦν στὴ θέση τῆς δύσκολης λέξης μέσα στὸ κείμενον», δηλ. χωρὶς ν' ἀλλάξῃ καν ἡ φρασεολογία. Καὶ ἀνοίγω, στὴν τύχη τὸ Δ' ἀναγνωστικὸν μας, καὶ πέφτω σ' αὐτὴν τὴ φράση: «Ἡ τέφρα καὶ οἱ σπινθῆρες, οἵτινες πανταχόθεν ἐκρηγνύονται, καὶ ὁ πυρῶδες

καπνός περιβάλλουσιν και πνίγουσιν αυτόν» ἐν τῇ πυκνῇ δ' ἐκείνῃ σκοτίᾳ, ἀγνοεῖ ποῦ βαδίζει: ἢ ποῦ εὐρίσκεται, και σύρεται ὑπὸ τῶν πτερωτῶν ἔππων». Καὶ θυμοῦμαι πάλι τὰ λόγια τῆς δασκάλισσας πού μου ἔλεγε πὼς σὰν ἀνοίγη ἓνα ἀναγνωστικὸ δὲν τῆς κάνει ἐντύπωση, μὰ «σὰν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ, ... ποπὸ!... μου ἔρχεται να τραδήξω τὰ μαλλιά μου».

Καὶ συγκρίνω τὴν ἀκατανόητη καθαρεύουσα μὲ τὴν εὐκολη τοῦ ἐγγλεξόπαιδου γλῶσσα, ποῦ εἶναι ἡ ἴδια μ' αὐτὴν ποῦ λέγει στὴ μάνα του πὼς τὴν ἀγαπᾷ ἢ πὼς νυστάζει ἢ πὼς ἔπαιξε μὲ τὸ σκύλο του και πὼς ἀγαπᾷ πολὺ τὰ σκυλιά, γιατί στὸ σημερινὸ μάθημα διάβασε μιὰν ἱστορία ποῦ δείχνει πόσο πιστὰ εἶναι. Τὸ δικὸ μας δυστυχισμένο παιδάκι, σὰ γυρίση σπίτι του και τὸ ρωτήσουν οἱ γονεῖς του τί ἔμαθε, θὰ τυραννιστῇ νὰ ξαναθυμηθῇ τὴν τέφραν, τοὺς σπινθῆρας, τὴν σκοτίαν, ποῦ οὔτε στάχτη, οὔτε σπῆρες, οὔτε σκοτάδι τοῦ θυμίζου, παρὰ μόνο τίς βαρετές, κουραστικές ὥρες τοῦ σχολείου ὅπου διάβαζε τὸ ἀκατανόητο μάθημα, ποῦ ἔχει ἀκόμα νὰ μάθῃ σὰν παπαγάλος γιὰ αὔριο.

Καὶ τί βλέπομε στ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία ποῦ νὰ μὴν τὸ ζουλέψωμε! Στὸν πρόλογο τοῦ πρώτου βιβλίου λέγει: (Γιὰ νὰ ἐνδιαφέρεται τὸ παιδὶ σὲ κείνα ποῦ διαδάζει) «μεταχειριζόμεστε πολὺ τὸ βίβιο τῶν ζώων καθὼς και ἐπεισόδια και πράματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ποῦμποροῦν περισσότερο νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδάκια». Στὸν ἴδιο πρόλογο βλέπομε πόση σημασία δίνεται στὴ ζωγραφιά: «Γιὰ νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ ἐλόκληρη τὴν παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν εἰκόνων, πρέπει νὰ τίς ἐξετάζωμε μαζί μὲ τὰ παιδιὰ ἀφοῦ τελειώση τὸ μάθημα. Π. γ. (ἢ εἰκόνα παριστάνει μιὰ γάτα σ' ἓνα κλαδί, μ' ἓνα ψόφιο πουλάκι: στὰ νύχια τῆς) ... — «Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ζῶο;» — «Εἶναι γάτα» — «Ποῦ βρίσκεται;» — «Στὸ κλαδί κάποιου δέντρου» — «Τί λὲς νὰ ἔκανε ἐκεῖ ἀπάνω;» — «Κυνηγοῦσε, νομίζω πουλάκια» — «Γιατί τὸ ὑποθέτετε;» — «Βαστὰ ἓνα σκοτωμένο πουλάκι στα νύχια τῆς» — «Τί εἶδος γάτα λὲς νάναι;» — «Θάναι ἀγριόγατα, σὰν αὐτὲς ποῦ ζοῦν στὰ δάση».

Ἐννοεῖται: πὼς γιὰ νὰ γυμνάσωμε τὴν παρατηρητικὴτητα και τὴν κρίση μὲ τὸν πολὺ ἔξυπνο αὐτὸν τρόπο πρέπει πρῶτα πρῶτα νὰ ἔχωμε ἀναγνωσματάρια μὲ καθαρὲς κι ἑμορφες εἰκόνες και μὲ καλὸ χαρτί, ὅπου θὰ τυπώνεται: καλὰ ἢ ζωγραφιά. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ στοιχίσῃ ἢ ἐκδοσῇ αὐτὴ ἀκριβώτερα: τὸ ἀγγλικὸ βιβλίον ποῦ λέω κοστίζει 4 πένες, δηλ. 40 λεπτά. Τὸ ἀναλογο ἐλληνικὸ ἀναγνωσμα-

τάριο μὲ τις μουντζούρες γιὰ εἰκόνες καὶ τὸ κατώτερό του χαρτί στοιχίζει δρ. 1,15.

Στὸ ἀγγλικὸ ἀναγνωστικὸ ἀριθ. 5 βρίσκω, στὴ σελ. 141 ἕνα κεφάλαιο μὲ ἐπικεφαλίδα «Πῶς νὰ γράφωμε γράμματα». Δὲν μποροῦσε ἄραγε νὰ μεταφραστῆ ὁλόκληρη καὶ νὰ σταλῆ σ' ἄλλους τοὺς δασκάλους ἔλου τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ μπῆ σὲ ἔλα τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά; Μεταφράζω ἐδῶ μόνο τις κυριώτερες συμβουλές: «α'. Γράφε ὅπως μιλάς· λέγε ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ αἰσθάνεσαι, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ θὰ τὸ ἔλεγες ἂν ὁ ἀνταποκριτὴς σου ἦταν κοντὰ σου—β'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τις ἀπλούστερες λέξεις ποὺ μπορεῖς νὰ βρῆς. Ἀπόφυγε μεγάλα λόγια καὶ λόγια τοῦ λεξικοῦ... Ἄν πολλές λέξεις σοῦ ἔλθουν στὸ νοῦ συγχρόνως, διάλεξε τὴν πιὸ ἀπλὴ καὶ τὴν πιὸ συνηθισμένη—γ'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τὴ σωστὴ λέξη γιὰ νὰ ἐκφράσης τὴν ἰδέα ποὺ ἔχεις στὸ νοῦ σου. Ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι γιὰ τὴ σαφήνεια, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο προτέρημα τοῦ ὕφους.—ε'. Ἡ φράση σου νὰ εἶναι κοντὴ—ζ'. Ποτὲ μὴ μεταχειρίζεσαι δυὸ λέξεις ἂν μπορῆς μὲ μιὰ νὰ ἐκφράσης ὁλόκληρη τὴν ἔννοια ποὺ ἔχεις κατὰ νοῦ».

Καλὸ θὰ ἦταν οἱ συγγραφεῖς ποὺ γράφουν ἀναγνωστικά γιὰ τὰ παιδάκια μας νὰ τις μελετήσουν τις λίγες αὐτὲς φράσεις· ἴσως θ' ἀπόφυγαν τὴ βροχὴ ἀπὸ ἐπίθετα ποὺ πλημμυρίζουν τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά.

*

Περισσότερο ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ ἀγγλικοῦ ἀναγνωστικοῦ ζουλεύω τὴν οὐσία καὶ τὸ ὕφος του. Ἐκεῖ δὲν ἔχει κούφιε ρητορικές καὶ σοβινιστικές μεγαλολογίες σάν: «Καὶ εἶναι ἡ Πατρίς ἡμῶν ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου» (Δ, σ. 32), ἢ «Μεγίστην δόξαν περιποιεῖ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ ἡ διόρυξις τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου» (Δ, σ. 136), ἢ «Ἄλλ' ἡ θεία πρόνοια προώρριζε τὴν δόξαν ταύτην (νὰ κοπῆ ὁ Ἰσθμὸς) διὰ τὴν πατρίδα» (Δ, σ. 139), «Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν μητέρα τῶν μεγάλων τούτων τέκνων» ἔσοι δηλ. ἔκτισαν πτωχομεῖα, νοσοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα καὶ ἄλλα σὲ -εἶα (Γ, σ. 51).

Τὴν ἀγάπη τῆς πατρίδας τὴν δυναμώνουν στὰ ἀγγλόπαιδα τὰ ἀγγλικά βιβλία μὲ τις ἱστορικές σελίδες των, δυνατὰ καὶ σεμνὰ γραμμένες ἀπὸ τεχνίτες τῆς φιλογογίας· μὲ διηγήματα ποὺ ζυπνοῦν τὴν ὑπερφάνεια, τὴν εὐγένεια, τὴν παλικαριά, τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ παιδιοῦ· μὲ ἠθοπλαστικά μαθήματα ὅπου λείπουν συστηματικὰ οἱ

αυτοθαυμασμοί, οί αισθηματικότητες, οί άμοιβές πού πέφτουν άπό τόν ουρανό, καί φράσεις σάν αυτήν πού αντιγράφω άπό τό βιβλίο «Ο άμαξήλάτης κατώρθωσε νά συγκρατήση τούς Ήππους· άλλ' ό Λύσανδρος εκ τού τρόμου κατέπεσεν εις τήν χιόνα» (Γ' σ. 44), πού δείχνουν τή δειλία σά φυσικό άσθημα.

Στά δικά μας, ένας πού δέν εκλεψε δταν τού έτυχε περίσταση, γίνεται ήρωας, καθώς στό «Πόσον τίμιος ήτο ό 'Αριστείδης»: «Εις τήν παραλίαν έμενον δεδεμένα πλοία αιχμάλωτα, κατάφορτα εκ χρυσών καί άργυρών νομισμάτων. Ο 'Αριστείδης ήδύνατο, αν ήθελε, νά γίνη τότε πλούσιος» και έμως «Οί θησαυροί εκείνοι δέν ανήκον εις αυτόν· ήσαν κτήμα κοινόν των 'Αθηναίων». «Καί ό 'Αριστείδης ούδө διανοήθη καν νά κηλιδώση τή έντιμον αυτού όνομα» κτλ. (Γ, σ. 87).

Διηγήσεις και κρίσεις τέτοιες φέρνουν άηδέϊα δέν είναι καν νά τά σχολιάζη κανείς· ένας πού τά διαβάζει μένει μέ τήν έντύπωση πώς τόσο κοινή και γενική είναι ή κλεψιά στόν 'Ελληνισμό, ώστε ένας πού δέν είναι ληστής θεωρείται άπό τούς πατριώτες του εξάίρεση μοναδική.

Τά ώρατότερα άλλωστε διηγήματα γίνονται κοινά, σαχλά, άνοστα στα χέρια των συγγραφέων τού αναγνωστικού, χάνουν τή δύναμή τους, τήν ποιήση, τήν έμορφία τους. Κοίτ. βιβλίο Δ' σ. 54 και ακόλουθες, τί γίνεται ό ώρατος μύθος τού Φαέθοντος. «Τέλος εις φοβερόν τι μέρος τού ουρανού χάνει τόν νοϋν του, παραλύει εκ τού τρόμου και παραιτεί τās ήνίας...» σ. 57, «... εν τή πυκνή δ' εκείνη σκοτίχ άγνοεί, πού βαδίζει ή πού εύρίσκεται, και σύρεται υπό των πτερωτών Ήπων...» (σ. 58). Κρίμα στην έμορφη εικόνα πού μπορούσε νά ζωγραφιστή στη φαντασία τού έλληγόπουλου· ό Φαέθων όρθιος στό άρμα του, τό πρόσωπο αναμμένο, βάζοντας βλη του τή φιλοτιμία, βλη τή δύναμη και τήν υπερηφάνεια τής θεϊκής του γενιάς νά δαμάση τά φτερωτά άλογα πού τόν παράσερναν! 'Αντίς αυτό βλέπομε έναν έλεεινό Φαέθοντα μισολιποθυμισμένο, σακαλωμένο στις πλευρές τού άρματος για νά μην πέση, τό πρόσωπο αναλυμένο άπό τό σιχαμένο τρόπο πού τόν κάνει, αυτόν, τού 'Ηλιου τό γιό, πιό μικρό, πιό δειλό, πιό πρόστυχο άπό τό δειλότερο ανάμεσα στους ανθρώπους.

Άλλο διήγημα άπό τά μεγαλύτερα, τά έμορφότερα, τό δρώμα τό πιό συγκινητικό τής ιστορίας μας βλης και τό πιό μεγάλο — ό θάνατος τού τελευταίου μας αυτοκράτορα — καταντά και αυτό στα χέρια τους, κοινό, άψυχο, άσήμαντο. Κοίτ. «'Η τελευταία χριστιαν-

νική τελετή ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ» (Ε' σ. 165) καὶ ἀκόλουθες «Οἱ Τοῦρκοι τέλος περικυκλοῦσι τὸν λαμπρόψυχον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος, βλέπων τὸν ἀφευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του: Δὲν εἶνε κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου; ... Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ πτώματα χριστιανῶν.—Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὑστατος πάντων, τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον στέφανον, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον πρότερον ἔλεγεν, ἐνθαρρύνων τοὺς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὦμον πίπτει ἡμιθανὴς κατὰ τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἐκπνέει· εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις ὅπως καὶ ἔζησεν» (σ. 168).

Ἀλήθεια, ἡ περιγραφή αὐτὴ τὸν δείχνει «πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον» ὅπως μᾶς τὸ λέγει τὸ ἴδιο αὐτὸ διήγημα (σ. 167). Διαβάζοντας τὸ χλιαρὸ, ἀνάλατο καὶ κακογραμμένο αὐτὸ τέλος, θὰ φανταστῇ ἄραγε ποτὲ τὸ ἑλληνόπουλο, τὸ φοβερὸ μεγαλεῖο τῆς μοναδικῆς αὐτῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας μας; Ὅα εἰκόνισα στὰ μάτια του τὸ ἄγριο κύμα τῶν Ἑσπέρων σκαρφαλώνοντας τοὺς γκρεμισμένους τοίχους, ἔπου ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους τοὺς ἥρωες, μονάρχους σχεδόν, σκεπασμένοι αἵματα καὶ σκόνη, πολεμὰ ἀκόμα, σὰν ἀπλὸς στρατιώτης, ὁ μεγαλύτερος τοῦ κόσμου βασιλιάς; Ἀκούει τὸ ἑλληνόπουλο ἄραγε τὴ βροντὴ τῶν κολοσσιαίων κανονιῶν τοῦ Μουχάμετ, τίς φωνῆς τῶν ἄγριων του στρατιωτῶν; Μαντεύει τὸ δράμα ποῦ ξεσπᾷ στὴν καρδίᾳ τοῦ Βασιλιά ποῦ ξέρει τὴ χώρα του χαμένη, ποῦ βλέπει σὰ χεῖμαρρο τὰ θηρία νὰ χύνονται στοὺς δρόμους τῆς Πόλης σφάζοντας ἀδιάκριτα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ποῦ νιώθει τὴν ἀδυναμία του νὰ τοὺς σταματήσῃ, καὶ μὲ ἡρεμὴ ἀπελπισία ρίχνεται σὸ θάνατο καὶ πέφτει ἐκεῖ μόνος, ἄγνωστος, σκοτεινός; Νιώθει, τὸ ἑλληνόπουλο ποῦ διαβάζει, τὴ σκηνὴ αὐτὴ, νιώθει, φαντάζεται τὴν ἐρημία τῆς μεγάλης αὐτῆς βασιλικῆς ψυχῆς ποῦ δὲ θέλει νὰ ζήσῃ γιὰ νὰ δῇ τὸ μισοφέγγαρο ἀπάνω στὴν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ σβήνει ἐκεῖ πανέμορφη καὶ πανέρημη;...

Τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔνωσε τὸ ἑλληνόπουλο. Πέρασε κοντὰ στὴν τραγικώτερη σελίδα τῆς ἱστορίας του χωρὶς νὰ συγκινηθῇ. Ἄν τὴ διαβάσῃ μὲ κανέναν καλὸ δάσκαλο, μπορεῖ ὁ δάσκαλος νὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶπε τὸ βιβλίον. Μὰ τ' ἀναγνωστικά δὲν πρέπει νὰ γράφονται μὲ τὴν ἰδέα πὼς μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ὁ δάσκαλος τὸ παιδί μόνο του πρέπει νὰ μπορῇ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωσμάτιο τὸ μάθημα δλόκληρο, χωρὶς κἂν νὰ καταλάβῃ πὼς εἶναι μάθημα.

Στ' ἀγγλικά Royal Readers οἱ τέτοιες ἱστορικές σελίδες εἶναι ἀριστουργηματάκια, ὅλα ὑπογραμμένα ἀπὸ λογοτέχνες. Συγκρίνω τὴν «Τελευταία χριστιανικὴ τελετὴ κτλ.» τοῦ Β' βιβλίου μας, μὲ τὸ διήγημα «Ἡ πολιορκία τοῦ Κεμπέκ» σ. 169 τοῦ 5. ἀγγλικοῦ, συγκρίνω τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου μας μὲ τὸ θάνατο τοῦ στρατηγοῦ Βούλφ. Τὸ ἀγγλόπαιδο θὰ συγκινηθῆ κατάβαθα μὲ τὴν πολὺ ἀπλὴ καὶ σεμνότατη διήγησιν ποὺ δείχνει ἀκόμα ἐμορφότερο καὶ μεγαλύτερο τὸ ἥρωικὸ τέλος τοῦ Ἀγγλοῦ στρατηγοῦ καὶ θὰ μείνῃ μέρες μὲ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀνάγνωσής αὐτῆς· ἐνῶ τὸ ἑλληνόπουλο θὰ κλείσῃ τὸ βιβλίον του μὲ χαρὰ πὼς τελείωσε καὶ ξεφορτώθηκε τὸ μάθημα.

Καὶ ὅμως οἱ Ἀγγλοὶ στὸ Κεμπέκ κυρίευσαν ἀπλῶς μιὰ νέα καὶ ἀπόμακρη χώρα. Ἐνῶ ἡμεῖς τότε χάναμε τὴν Πόλιν.

Ἀλεξάνδρεια, 28 Νοεμβρίου 1913.

(συνέχεια από τη 2. σελίδα)

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

Με 70 ως 140 σελίδες τὸ καθένα καὶ μὲ μιὰ εἰκόνα στὴν ἀρχή. Τὸ κάθε βιβλιαράκι πωλιέται ἄδειο δρ. 0,75. *Όμορφα δεμένο δρ. 2 (Τὸ Γιά τὴν Πατρίδα πωλιέται καὶ χαρτόδετο δρ. 1.10).

1. **Γιάννη Βλαχογιάννη, Μεγάλα Χρόνια** (Μεσολόγγι — Σούλι — Τ' Ἄρματα — Ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα — Διηγήματα). Βιβλίο ἐμπνευσμένο ἀπὸ τοὺς Ἄρματωλικούς χρόνους καὶ ἀπὸ τὸ μεγάλο Ἄγωνα τοῦ Εἰκοσιένα.

Γιὰ παιδιὰ 13 χρονῶν καὶ ἀπάνω (Με τὸ δάσκαλο στὸ σχολεῖο μποροῦν νὰ διαβαστοῦν καὶ ἀπὸ μικρότερα παιδιὰ).

2. **Π. Σ. Δέλιτα, Γιά τὴν Πατρίδα.** (Β' ἔκδοσι). Ἱστορικό διήγημα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἥρωικῶν ἀγῶνων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Γιὰ παιδιὰ 10 χρονῶν καὶ ἀπάνω.

3. **Ἀδάμ, Ἀπὸ τὸ χωριό μου.** Ζωγραφιές ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ ζωή.

Γιὰ παιδιὰ 13 χρονῶν καὶ ἀπάνω.

4. Γιὰ τὴν ὄρα βγήκε ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ μόνο ἓνα παραμῦθι, **Τὰ Κοράλλια**, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Α. Δελμούζο. Κοστίζει ἄδειο 20 λ.

Γιὰ παιδιὰ 8 χρονῶν καὶ ἀπάνω.

Τὰ βιβλία αὐτὰ βρίσκονται στὰ Γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, ὁδ. Λέκα 4, καὶ στὰ κυριώτερα βιβλιοπωλεῖα στὴν Ἀθήνα καὶ στὶς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις.

Γιὰ ταχυδρομικὰ πρέπει νὰ λογαριάσῃ κανεὶς 10% παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀξία τους.

Γίνεται ἰδιαίτερος ἔξπρασμός σὲ κείνους ποὺ ἀγοράζουν γιὰ σχολεῖα, συλλόγους κτλ. πολλὲς σειρὲς ἀπὸ τὸ ἴδιο βιβλίο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

Στή βιβλιοθήκη αὐτὴ δημοσιεύονται μικρὲς διαφωτιστικὲς μελέτες γιὰ τὴν παιδεία μας, τὴ γλῶσσα καὶ κάθε ἄλλο ζήτημα ποῦ συγγενεῖ με τὴν πνευματικὴ μας κίνηση.

Ὡς τώρα βγήκαν :

1. **Μ. Τριανταφυλλίδη**, Ἡ παιδεία μας καὶ ἡ γλῶσσα τῆς (Εἰκό-νες ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας) 2. ἔκδ., 1913, 40 σελ. Τιμὴ λ. 25.
2. **Α. Δελμούζου**, Τρία χρόνια Δάσκαλος (Πῶς πῆρα τὰ παιδιά), 1913, 27 σελ. Τιμὴ λ. 20.
3. **Π. Σ. Δέλτα**, Τὰ ἀναγνωστικά μας, 1913, 24 σελ. Τιμὴ λ. 20.

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλὸς ἰδρύθηκε με σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀναγέννηση τῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου βγαίνει σὲ 250-300 σελίδες τὸ χρόνο.

Τὰ Γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτ. Ὀμίλου εἶναι στὴν ὁδ. Λέκα 4. Ἡ συνδρομὴ γιὰ τὸν Ὀμιλὸ εἶναι 5 δρ. τὸ χρόνο· γιὰ τὰ μέλη στὴν Ἀθήνα 10 δρ. Ἡ συνδρομὴ στὸ Δελτίο εἶναι 5 δρ. τὸ χρόνο. Μιὰ φτηνότερη ἔκδοση φοιτητῶν καὶ δημοδιδασκάλων 2 δρ. τὸ χρόνο.

Εἶναι ἀδύνατο ν' ἀναγεννηθῇ ἡ παιδεία μας καὶ νὰ μορφωθῇ ὁ λαὸς μας ὅσο δὲν παίρνει ἡ ἐθνικὴ μας γλῶσσα μέσα στὸ σχολεῖο τὴ θέση ποῦ τῆς ἀνήκει. Ὅσοι θέλουν νὰ φωτιστοῦν γιὰ τὴν ἀσύγκριτη σημασία ποῦ ἔχει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση καὶ τὴ μόρφωση τοῦ ἔθνους μας ἄς διαβάσουν τ' ἀκόλουθα βιβλία:

Φώτη Δ. Φωτιάδης, Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα κ' ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας ἀναγέννησις. Ἀθήνα 1902, 406 σελ., σχ. 8°, Δρ. 1.

Ἐλισαίου Γιαννίδης, Γλῶσσα καὶ Ζωή, Ἀναλυτικὴ μελέτη τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, κεφ. 4. «Σχολεῖο», 2. ἔκδ. Πόλη 1910. (Ἐκδοση τοῦ ἀδερφάτου τῆς ἐθνικῆς γλώσσας). 184 σελ., σχ. 8°, Δρ. 1.

Τὰ βιβλία αὐτὰ βρίσκονται στὰ **Γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου**, ὁδ. Λέκα 4, καθὼς καὶ στὸ Βιβλιοπωλεῖο **Ἐλευθερουδάκη καὶ Μπαρτ**, Πλατεῖα Συντάγματος, καὶ **Ἐστίας**, ὁδὸς Σταδίου 44, καὶ στέλλονται σὲ ὅποιον στείλῃ τὸ ἀντίτιμὸ τους καὶ 10% γιὰ τὰ ταχυδρομικά.